

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Dokumentation i förskolan
En kvalitativ studie om vad, hur och varför förskollärare
dokumenterar

Sofie Persson, Maria Raatikainen & Jenny Sövig

”LAU390, Allmänt utbildningsområde 3,
Examensarbete”

Handledare: Rauni Karlsson

Examinator: Sonja Sheridan

Rapportnummer: HT12-2920-019

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Abstract

Examensarbete inom Lärarprogrammet LP01

Titel: Dokumentation i förskolan. En kvalitativ studie om vad, hur och varför förskollärare dokumenterar.

Författare: Sofie Persson, Maria Raatikainen och Jenny Sövig

Termin och år: Ht-2012

Kursansvarig institution: Institutionen för sociologi och arbetsvetenskap

Handledare: Rauni Karlsson

Examinator: Sonja Sheridan

Rapportnummer: HT12-2920-019

Nyckelord: Dokumentation, pedagogisk dokumentation, reflektion, utvärdering, kvalitet, barns delaktighet, fenomenografi, utvecklingspedagogik

Sammanfattning:

Syfte

Dokumentationer är ett aktuellt ämne som lyfts fram som en viktig del i verksamheten i diskussioner om förskolan och i koppling till den reviderade läroplanen. Men hur ser då detta viktiga dokumentationsarbete ut i verksamheter? Vad dokumenterar pedagoger, hur dokumenterar de och vad har de för syften med dokumentationerna? Syftet med studien är att undersöka just vad, hur och varför pedagoger dokumenterar i förskolan. Området dokumentation preciseras sedan genom frågor om barns lärande, barns delaktighet, utvärdering och reflektion.

Huvudfråga

Vad, hur och varför dokumenterar pedagoger i sin verksamhet i förskolan?

Metod och material

Undersökningen har inspirerats av en fenomenografisk ansats och den teoretiska anknytning vi utgår ifrån är det utvecklingspedagogiska perspektivet. Studiens resultat vilar på intervjuer med åtta förskollärare på sju olika förskolor. Intervjuerna har spelats in, analyserats och kategoriserats för att få fram ett resultat.

Resultat

Resultatet visar att pedagoger har många olika innehåll, metoder och syften för sina dokumentationer. I resultatet redovisas dokumentationernas innehåll i kategorierna *barns*

lärprocesser, hållpunkter i barns utveckling, specifika situationer, pedagogers roll och verksamheten ur ett helhetsperspektiv. Metoder pedagoger använder sig av för dokumentation redovisas sedan i kategorierna skriftligt, med hjälp av IKT, barns skapande, samlad dokumentation, med hjälp av utvärdering och med hjälp av läroplanen. Pedagogers syften för dokumentation kategoriseras som för barnen, för yrkesrollen, för föräldrarna, för verksamheten, för utvärdering, för andra myndigheter, för sakens skull och för trivsel. Slutligen lyfts barns delaktighet fram som ett eget avsnitt med underrubrikerna Hur arbetar man med barns delaktighet? och Varför ska barnen vara delaktiga i dokumentationen?.

Betydelse för läraryrket

Utifrån resultatet kommer vi fram till de didaktiska konsekvenserna att dokumentation är en viktig del för förskolans kvalitetssäkringsarbete, för barns lärande och för synliggörandet av verksamheten i förskolan. Vi argumenterar för förutsättningar som möjliggör arbetet med dokumentationen i förskolan och fördelar med att pedagoger använder sig av olika innehåll, metoder och syften för dokumentation.

Förord

Vi, Jenny, Maria och Sofie, är tre studenter som började lärarprogrammet höstterminen 2009 på Göteborgs Universitet. Tillsammans har vi läst inriktningen Barn och ungas uppväxtvillkor, lärande och utveckling (BAUN) som är en inriktning inom förskolläraryrket.

Under den sista halvan av höstterminen 2012 har vi skrivit på detta examensarbete som handlar om dokumentation. Ämnet intresserade oss alla tre, eftersom det är ett omtalat ämne inom utbildningen och ute på förskolorna i och med den reviderade läroplanen. Vi började därför med att leta efter syftet för vad vi ville undersöka. Vi började inse att det var grunden till dokumentation vi var ute efter och därför blev snart syftet vad, hur och varför pedagoger dokumenterar aktuellt. Arbetet fortsatte sedan med att leta reda på litteratur och forskning i ämnet för att förbereda oss för intervjuerna. Ganska plötsligt var intervjuarbetet igång och vi hade fullt fokus på att samla in empirin till vår undersökning. Efter det har det fram till skrivande stund varit ett intensivt skrivarbete.

Vi vill också passa på att tacka de pedagoger som ställt upp med att delta i intervjuerna och därför bidragit till grunden för vår undersökning. Slutligen vill vi även tacka vår handledare Rauni Karlsson för stöd, uppslag och idéer under arbetets gång.

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	7
1.1 Syfte och problemformulering	7
1.2 Disposition	7
2. Bakgrund	8
2.1 Dokumentationsarbetets bakgrund	8
2.2 Det pedagogiska uppdraget	8
2.3 Dokumentationsarbete i förskolan	10
2.4 Pedagogisk dokumentation	10
2.5 Metoder för dokumentation.....	12
2.6 Kvalitet i förskolan och barns perspektiv.....	13
2.7 Utvärdering.....	14
3. Teoretisk anknytning.....	15
3.1 Det utvecklingspedagogiska perspektivet	15
4. Metod	17
4.1 Ansats	17
4.2 Urval.....	17
4.3 Intervju som metod.....	18
4.3.1 Intervjuguiden	18
4.3.2 Ljudinspelning	19
4.3.3 Transkribering	19
4.4 Tillförlitlighet, giltighet och generaliserbarhet	19
4.5 Analysförfarande	21
4.6 Etisk hänsyn	22
5. Resultatredovisning.....	23
5.1 Vad dokumenterar pedagoger i förskolan?	23
5.1.1 Barns läroprocesser	23
5.1.2 Hållpunkter i barns utveckling	24
5.1.3 Specifika situationer	24
5.1.4 Pedagogers roll	25
5.1.5 Verksamheten ur ett helhetsperspektiv	25
5.1.6 Sammanfattning	25
5.2 Hur dokumenterar pedagoger i förskolan?.....	25
5.2.1 Skriftligt	26
5.2.2 Med hjälp av IKT	26
5.2.3 Barns skapande.....	27
5.2.4 Samlad dokumentation	27
5.2.5 Med hjälp av utvärdering	28
5.2.6 Med hjälp av läroplanen.....	28
5.2.7 Sammanfattning	28
5.3 Varför dokumenterar pedagoger i förskolan?	28
5.3.1 För barnen	29
5.3.2 För yrkesrollen	29
5.3.3 För föräldrarna.....	29
5.3.4 För verksamheten	30
5.3.5 För utvärdering	30
5.3.6 För andra myndigheter	30
5.3.7 För sakens skull	31
5.3.8 För trivsel	31
5.3.9 Sammanfattning	31
5.4 Barns delaktighet.....	31
5.4.1 Hur arbetar man med barns delaktighet?.....	32

5.4.1.1 Barn som aktörer	32
5.4.1.2 Barns delaktighet som önskvärt	32
5.4.1.3 Barn är delaktiga i dokumentationsstadiet	32
5.4.1.4 Barn är delaktiga i diskussions- och reflektionsprocessen.....	33
5.4.1.5 Barn är delaktiga i hela processen.....	33
5.4.1.6 Sammanfattning	33
5.4.2 Varför ska barn vara delaktiga i dokumentation?	34
5.4.2.1 Barn kan se sin utveckling och sina lärprocesser.....	34
5.4.2.2 För att få syn på barns perspektiv och intressen.....	34
5.4.2.3 Barn lär genom att vara aktör i dokumentation.....	35
5.4.2.4 Barns delaktighet skapar möjlighet för samlärande	35
5.4.2.5 Sammanfattning	35
5.5 Sammanfattande slutsats	35
6. Diskussion	37
6.1 Metoddiskussion.....	37
6.2 Resultatdiskussion.....	38
6.2.1 Pedagogers kompetens	38
6.2.2 Bakomliggande faktorer till pedagogers dokumentationsarbete.....	39
6.2.3 Barns delaktighet.....	40
6.2.4 Kvalitetssäkring.....	40
6.2.5 Läroplanen.....	41
6.2.6 Reflektion och utvärdering.....	41
6.2.7 Utvecklingspedagogikens bidrag	42
6.2.8 Dokumentationens syfte.....	42
6.2.9 Didaktiska konsekvenser.....	43
6.2.10 Vidare forskning.....	44
6.3 Avslutning	45

1. Inledning

Pedagogisk dokumentation är ett begrepp som används flitigt i forskning och i diskussioner kring förskolan. Men vad är pedagogisk dokumentation? Hur används det? Och varför ska man dokumentera? När läroplanen för förskolan, här efter kallad *Lpfö-98*, reviderades 2010 fick den ett nytt avsnitt om uppföljning, utvärdering och utveckling. Där står det att arbetslaget ska ”använda olika former av dokumentation och utvärdering som ger kunskaper om förutsättningarna för barns utveckling och lärande i verksamheten samt gör det möjligt att följa barns förändrade kunnande inom olika målområden.” (Skolverket, 2010, s. 15).

Dokumentation blir på så sätt ett verktyg för pedagoger i kvalitetssäkringen av verksamheten där kunskap om barns läroprocesser är en stor del. Kunskaper om vad, hur och varför man som pedagog ska dokumentera är därför en viktig del av yrkeskompetensen.

I en rapport från Skolinspektionens (Skolinspektionen, 2012) framkommer olika utvecklingsområden som behöver förbättras i förskolans verksamhet. Dokumentation är ett utav de områden som lyfts fram och belyses som viktigt för att kunna se barnens lärande och kunna utveckla verksamheten så att alla får så goda möjligheter som möjligt för att lära.

Våra erfarenheter är att dokumentation kan ses som ett ”måste” av pedagoger och att förståelse verkar saknas för hur dokumentation kan användas som ett verktyg utifrån läroplanens intentioner. Under lärarutbildningen är dokumentation något som sporadiskt nämns i olika kurser men inget som grundligt bearbetas och problematiseras. Enligt oss belyses dokumentation inte tillräckligt för att vi ska ha de kunskaper vi behöver för att kunna använda den som ett pedagogiskt redskap i verksamheten. Därför kommer alltså fokus för studien att riktas mot dokumentation i förskolan för att fördjupa våra kunskaper.

1.1 Syfte och problemformulering

I det här avsnittet presenteras undersökningens syfte. Frågeställningarna presenteras sedan för att precisera och fokusera studiens syfte.

Syftet med studien är att undersöka och förstå vad, hur och varför pedagoger dokumenterar i sin verksamhet i förskolan.

Frågeställningar:

- Vilka metoder använder sig pedagoger av för att dokumentera i förskolan?
- Är barnen delaktiga i dokumentationsarbetet?
- Används dokumentation för att synliggöra och analysera barns lärande?
- Används dokumentation som grund för reflektion?
- Används dokumentation vid utvärdering av verksamheten?

1.2 Disposition

I kapitel ett har vi redogjort för undersökningens syfte och frågeställningar samt gett en inledande introduktion till ämnet och studiens relevans. I kapitel två kommer vi sedan att ge en bakgrund till ämnet genom att presentera styrdokument, tidigare forskning och relevant litteratur för att ringa in undersökningsområdet. I kapitel tre tar vi upp det utvecklingspsykologiska perspektivet och dess teoretiska anknytning till ämnet. Det fjärde kapitlet presenterar metoden. Där presenteras den fenomenografiska forskningsansats som vi utgått från när studien planerats. Dessutom kommer urval, intervju som metod och etisk hänsyn att behandlas. Resultatet av undersökningen presenteras sedan i kapitel fem. Slutligen i kapitel sex diskuteras metoden och hur den har påverkat resultatet. Dessutom ger vi genom en resultatdiskussion en fördjupning av utvalda delar av resultatet som vi ser som relevanta att behandla vidare.

2. Bakgrund

I detta kapitel kommer forskning kring ämnet dokumentation samt annan relevant litteratur att presenteras för att ge en bakgrund och en grundförståelse för området.

2.1 Dokumentationsarbetets bakgrund

Att observera barn och deras utveckling har gjorts i förskolan sedan 1930-talet (Wehner-Godée, 2011). Wehner-Godée beskriver att detta alltid har skett med metoder i enlighet med de teorier om lärande som varit ledande. Författaren skriver vidare att vi till exempel utifrån en normalkurva har, utifrån ålder fastställda kriterier för kunskaper barn skulle inneha, observerat och bedömt barns kunskaper och utveckling för att sedan kunna ta itu med bristerna. Under den tiden detta gjordes var utvecklingspsykologi den ledande synen på lärande och synen på barn att de mognade med tiden, menar Wehner-Godée. Idag, skriver hon, har vi en annan syn på barn, det kompetenta barnet, och det innebär att vi ser lärande som något som sker i samspel och när barnen själva får upptäcka. Barnet ses som kompetent eftersom det innehar förmågor och kompetenser som det använder i lärandet. Sommer (2005) lyfter fram att barn, innan paradigmskiftet av syn på lärande på 1970-talet, sågs som noviser. Författaren beskriver det som att barn ansågs vara oskrivna blad som lärde genom att kunskap överfördes och att barns utveckling skedde i biologiska stadier. Sommer beskriver att problemet med dessa utvecklingsstadier är att de skapar normer för hur barn ska utvecklas. Sheridan och Pramling Samuelsson (2009) belyser att förändringen i synen på barn och på lärande är det som gjort att begreppet dokumentation har börjat användas istället för barnobservationer.

2.2 Det pedagogiska uppdraget

Regeringen gav Skolverket år 2008 i uppdrag att ta fram ett förslag om ett förtydligande i läroplanen för förskola (Utbildningsdepartementet, 2008) och en del som skulle förtydligas och läggas till var uppföljning och utvärdering. Skälet till detta skriver Utbildningsdepartementet är att:

”Regeringen bedömer att förskolans potential att stimulera barns naturliga lust att lära inte har utnyttjats fullt ut. Förskolan ska i högre utsträckning ge tidig pedagogisk stimulans för barns språkliga och matematiska utveckling, utifrån det enskilda barnets utvecklingsnivå, behov och förutsättningar. Ett sådant förstärkt pedagogiskt arbete kan också förbereda barn för deras framtida skolgång. Förskolans läroplan behöver därför förtydligas när det gäller vissa mål, personalens ansvar samt verksamhetens uppföljning och utvärdering. Målen ska sättas på sådant sätt att lärandet kan fortsätta i lekfulla former och med hänsyn till barnens utveckling, behov och förutsättningar.” (s. 2).

Det pedagogiska arbetet och dess kvalitet belyses som en grund för att ge barnen möjligheter att lära och detta behöver förstärkas. Utbildningsdepartementet (2010) skriver några år senare efter Skolverkets förslag ett förslag till hur läroplanen ska förändras. Där står att

”Förskolans kvalitet har betydelse för barns utveckling och lärande, både generellt och inom olika målområden. Syftet med dokumentation, uppföljning och utvärdering är att de ska bidra till att förskolans verksamhet utvecklas så att varje barn ges bästa möjliga förutsättningar för utveckling och lärande.” (s. 25).

Med syftet kvalitetssäkring lyfts dokumentation därför fram i den reviderade läroplanen. Dokumentation är ett verktyg för att urskilja aspekter i verksamheten som är betydelsefulla för barnens lärande och utveckling. Vidare belyses det att dokumentationen som sker ska vara relaterad till läroplanens mål eftersom dessa är grunden för kvalitetsarbete.

Att dokumentera är något som pedagoger ska göra i verksamheten idag. I Lpfö-98 (Skolverket, 2010) står det att: "Förskolans kvalitet ska kontinuerligt och systematiskt dokumenteras, följas upp, utvärderas och utvecklas." (s. 14) och det står även att barns lärande och utveckling ska följas och dokumenteras för att skapa grunder för lärande. Att dokumentation ska göras, vad det är som ska dokumenteras och vilka syften dokumentation har framgår klart, men hur det ska göras beskrivs som följande: "Arbetslaget ska använda olika former av dokumentation och utvärdering som ger kunskaper om förutsättningarna för barns utveckling och lärande i verksamheten samt gör det möjligt att följa barns förändrade kunnande inom olika målområden," (s. 15). Metoder för hur dokumentation ska ske är inte angivet utan det är upp till varje pedagog att hitta en lämplig metod för arbete i enlighet med läroplanens intentioner.

Men vad innebär då arbete med dokumentation i enlighet med läroplanens intentioner? I Lpfö-98 står det att:

För att utvärdera förskolans kvalitet och skapa goda villkor för lärande behöver barns utveckling och lärande följas, dokumenteras och analyseras. För att stödja och utmana barn i deras lärande behövs kunskap om varje barns erfarenheter, kunnande och delaktighet samt inflytande över och intresse för de olika målområdena. Det behövs också kunskap om hur barns utforskande, frågor, erfarenheter och engagemang tas till vara i verksamheten, hur deras kunnande förändras samt när de upplever verksamheten som intressant, rolig och meningsfull. (Skolverket, 2010, s. 14)

Dokumentationsarbete i enlighet med läroplanens intentioner innebär alltså att det som ska dokumenteras är: barns utveckling och lärande, barns erfarenheter och intressen samt barns inflytande och delaktighet. Syftet med dokumentationerna ska vara att samla material för att kunna utvärdera kvaliteten i verksamheten, för att kunna utvärdera vilka möjligheter till lärande som skapas och även för att kunna stödja och utmana barns lärande och utveckling.

Barns kunskapsutveckling är en central del i förskolans verksamhet. Trygghet är något som i Lpfö-98 (Skolverket, 2010) knyts till barns lärande och att pedagoger har till uppgift att skapa en trygg miljö och att verksamheten ska präglas av omsorg och fokusera på barns välbefinnande. Att även pedagogernas kunskapsutveckling är en del av verksamheten lyfts i Lpfö-98 fram genom att pedagoger ska få kompetensutveckling för att de ska kunna utföra sina arbetsuppgifter på ett professionellt sätt. I Lpfö-98 lyfts det att det finns olika former av kunskap: *fakta*, *förståelse*, *färdighet* och *förtrogenhet*. Carlgren (2009) var del i att utveckla det vidgade kunskapsbegreppet skriver vidare om dessa sorters kunskap att de olika delarna inte har någon hierarkisk ordning utan är varandras förutsättningar. *Faktakunskap* innebär att ha kunskap om information, regler och konventioner det vill säga att till exempel lära sig namn på växter och djur. *Förståelsekunskaper* är beroende av våra erfarenheter och innebär kunskap om meningsskapande det vill säga att förstå varför och hur. *Färdighetskunskaper* innebär att man kan utföra någonting, många färdigheter kräver dock fakta- och förståelsekunskaper. Det sista F:et, *förtrogenhetskunskaper*, behandlar den tysta kunskapen vilken innebär de färdigheter som har blivit automatiserade. En sådan färdighet kan till exempel vara att kunna köra bil eller att cykla. När du kör bil tänker du inte på vad du gör utan du bara gör det, det är då man kan säga att du är förtrogen med kunskapen. De fyra olika kunskaperna är alltså inte bara kopplade till barns utveckling utan är allmängiltig för alla människor.

2.3 Dokumentationsarbete i förskolan

Som tidigare nämnts är dokumentation en del av pedagogers uppdrag i förskolan och Bjervås (2011) menar att förskollärares ansvar att dokumentera har ökat genom den reviderade läroplanen. Kunskap om dokumentationsarbete är därför en viktig kompetens för pedagoger i förskolan. Det gäller dels kunskap om syften för dokumentation men även dels kunskap kring hur dokumentation ska göras. Wehner-Godée (2011) menar att främst dokumenteras barnen och deras utveckling, och det sker med syftena att ha denna typ av dokumentation till grund inför föräldrassamtal samt för att kunna utveckla och utvärdera verksamheten. Vidare finns det många olika metoder för att dokumentera barns lärande. Pramling Samuelsson och Sheridan (2006) lyfter fram metoderna dagbok, videokamera och portfolios. I Lpfö-98 (Skolverket, 2010) anges det alltså att pedagoger ska dokumentera verksamheten och barnens utveckling, men det anges inte hur. I Skolverkets rapport från 2004 står det enligt Wehner-Godée (2011) att bedömning av barns kunskaper och lärande ökar i förskolan. Detta trots att det i Lpfö-98 (Skolverket, 2010) står att det endast är verksamheten som ska bedömas och inte barnens kunskaper. Även Bjervås (2011) menar att barn idag blir bedömda på ett sätt de aldrig blivit tidigare och Elfströms (2005) undersökning kring användande av IUP (Individuell utvecklingsplan) i förskola visar att trots att barn inte ska bedömas sätts individuella uppnåendemål upp för barn.

Lenz Taguchi (2012) beskriver att begreppet och metoden *pedagogisk dokumentation* föddes med grund i problemet med hur det kompetenta barnet kan synliggöras. Genom att helt vända på dokumentationssituationen och inte vara ute efter "det normala barnet" eller att bedöma, utan istället vara ute efter att se alla barns olikheter i förståelse och tanke, anser Lenz Taguchi att man kan utgå från synen på det kompetenta barnet. Pedagogisk dokumentation är ett begrepp som används frekvent i diskussioner kring dokumentation i förskolan just nu och är även något som förespråkas som metod av Skolverket i stödmaterialet *Uppföljning, utvärdering och utveckling i förskolan* (Palmer, 2012). Arbetssättet kommer beskrivas utförligare i nästa avsnitt. Att som pedagog ha en dokumentationsmetod där man synliggör det kompetenta barnet och inte bedömer barnen är därför en nyckel i dokumentationsarbetet i förskolan för att följa läroplanens intentioner. Sheridan och Pramling Samuelsson (2009) menar att göra barn delaktiga är en del i det systematiska kvalitetsarbetet vars syfte är att säkra kvaliteten i förskolan, det vill säga att arbeta utifrån läroplanen. Att se barns delaktighet som en del i kvalitetsarbetet belyser barnet som kompetent på ytterligare ett sätt.

2.4 Pedagogisk dokumentation

En utav de forskare som forskat och skrivit mest om pedagogisk dokumentation är Hillevi Lenz Taguchi. Det är därför huvudsakligen utifrån hennes perspektiv som pedagogisk dokumentation som arbetssätt kommer att beskrivas. Men vi lyfter också fram delar från Christina Wehner-Godées, Lise-lotte Bjervås och Ann Åbergs perspektiv för att ytterligare klargöra begreppet.

Lenz Taguchi (2012) beskriver pedagogisk dokumentation som ett verktyg för att kunna synliggöra barns lärprocesser och för att kunna utmana barnen i deras lärande. Vidare skriver Lenz Taguchi att pedagogisk dokumentation är: "[...] ett "metodologiskt" verktyg för att skapa kunskap, lärande och förändring i förskolan och skolan för de yngre åldrarna." (s. 19). Synliggörandet av lärprocesserna görs dels för pedagogerna, dels för barnen. Genom att synliggöra hur barn tänker och lär kan pedagoger sedan planera verksamheten utefter barns behov och intressen. Grunden i arbetet med pedagogisk dokumentation handlar om att synliggöra barns lärande och intressen för att kunna ta tillvara på dessa i verksamheten, att låta det kompetenta barnet bli delaktig i verksamheten. Även Bjervås (2011) och Wehner-Godée (2011) menar att man med hjälp av pedagogisk dokumentation kan se det kompetenta barnet eftersom lärandet synliggörs.

Åberg och Lenz Taguchi (2005) beskriver att arbete med pedagogisk dokumentation för lärare innebär att på olika sätt tillsammans med barnen dokumentera processer kring lärande och saker som intresserar barn och pedagoger. Författarna menar sedan att dokumentationerna används till grund för analys och reflektion. Just begreppet reflektion är en nyckel i arbetet med pedagogisk dokumentation vilket innebär att det är det steg som får en dokumentation att gå från en vanlig dokumentation till att bli pedagogisk dokumentation (Lenz Taguchi, 2000). Författaren beskriver att det handlar om att man genom reflektion utifrån dokumentation gör nya val för hur arbetet i verksamheten ska fortgå. Dokumentationen blir alltså pedagogisk när den används för att utveckla verksamheten. Lenz Taguchi belyser att reflektion kan göras enskilt eller kollektivt, och det kollektiva reflektionsarbetet är dels mellan pedagoger, dels mellan pedagoger och barn och dels med föräldrar som parter. För att kunna analysera och reflektera kring dokumentationerna för att de kommer till nytta menar Bjervås (2011) att det behöver göras ett urval i vad som ska dokumenteras.

Det brukar sägas att förskolan och dess kultur ”sitter i väggarna”(Lenz Taguchi, 2012). Palmer (2012) skriver att pedagoger i förskolan behöver ha ett verktyg för att kritiskt kunna granska sin verksamhet och sitt arbetssätt. Vidare menar Palmer att verktyget behövs för att kunna se om arbetssättet överensstämmer med det som läroplanen beskriver. Pedagogisk dokumentation anges i stödmaterialet som ett sådant verktyg. Lenz Taguchi (2012) lyfter fram att man i sin pedagogiska dokumentation måste tänka det otänkbara och tänka nytt för att inte börja ta saker för givna. Pedagogisk dokumentation blir med hjälp av reflektionen utifrån det synsättet ett verktyg för att ifrågasätta sin verksamhet och ett verktyg för att förändra verksamheten till det bättre. Bjervås (2011) refererar till tidigare forskning och menar att problem som finns i verksamheten ofta läggs på barnet istället för verksamheten, att det till exempel är barnens fel att det är stökigt under samlingarna. Bjervås menar att pedagogisk dokumentation med dess reflektion är ett verktyg som kan synliggöra att det är i verksamheten det förekommer brister och inte hos barnet genom att det är ett analyserande arbetssätt.

Pedagogisk dokumentation är ett arbetssätt som passar ihop med synen på barn som kompetenta och som följer läroplanens intentioner med dokumentationsarbete. Bjervås (2011) belyser dock att forskning visar att dokumentation lätt kan samlas på hög och att det då inte blir meningsfullt. Bjervås lyfter även fram att en svårighet med metoden är att man som pedagog både ska dokumentera och vara närvarande i processen samtidigt. Wehner-Godée (2011) lyfter fram att filminspelning är ett bra verktyg för att kunna göra pedagogiska dokumentationer då man kan vara närvarande och samtidigt får material att analysera. Vid analysen kan olika fokus även tas. Vidare menar Wehner-Godée att pedagogisk dokumentation är ett arbetssätt som tar tid och kraft att lära sig använda. Dels menar hon att man behöver lära sig metoder och verktyg som används för att dokumentera, dels att förstå bakgrunden till varför man ska dokumentera och dels att förstå teorierna bakom vad pedagogisk dokumentation innebär som metod och därmed vad som ska fokuseras i dokumentationsprocessen. Det innebär att pedagoger måste ha kunskap om verktyget man använder för att dokumentera, om hur man dokumenterar med skrift, kamera eller film på bästa sätt. Som pedagog måste man även ha kunskap om arbetssättet i sig och arbetet ur en pedagogisk synvinkel, som kan innebära att du har förståelse för att olika metoder lämpar sig vid olika situationer och att du därmed har ett klart syfte för den metod du väljer. Wehner-Godée lyfter fram att tolknings- och reflektionsarbetet kring dokumentationerna kan vara känslomässigt jobbigt eftersom det handlar om ifrågasättande av den egna praktiken och arbetssättet.

Även Sheridan och Pramling Samuelsson (2009) använder begreppet pedagogisk dokumentation och beskriver att det är målet för dokumentationsarbetet. Dock beskriver de inte det som en metod utan som något dokumentationer kan bli om man arbetar med dem på

rätt sätt. För att dokumentationen ska bli pedagogisk måste den innehålla kopplingar till läroplansmål, lärares tankar om arbetet man håller på med, processen i arbetet, kopplingar mellan processen och innehållet i arbetet samt hur barn skapat mening och lärt sig under arbetets gång. De skriver att "Man kanske kan säga att dokumentationen i sig vare sig är pedagogisk eller inte, men att den blir pedagogisk i relation till syftet med att dokumentera och genom hur den används." (s. 49). Sheridan och Pramling Samuelsson menar dock att dokumentationer som görs i förskolan inte stämmer överens med den bild om hur den borde se ut utan att den sker utan syften, sker sällan, att den inte analyseras och sammanställs och även att den heller inte används för att utvärdera arbetet och de möjligheter barn haft att lära. Författarna menar att det saknas kunskap om dokumentationsarbete.

Vår definition på pedagogisk dokumentation är utifrån föregående resonemang därmed att det är dokumentation som görs med syftet att bidra till barns lärande och förändring av verksamheten genom synliggörande av situationer, analys, reflektion och diskussion.

2.5 Metoder för dokumentation

Det finns många olika metoder och verktyg att använda vid dokumentation och i detta avsnitt kommer olika metoder för dokumentation att lyftas upp. Wehner-Godée (2000) skriver att papper och penna är en metod som nästan alltid finns lättillgängligt och lyfter fram att det är fördelaktigt att blanda text med teckningar. Däremot menar författaren att nackdelen med papper och penna-metoden är att det kan vara svårt att vara närvarande i situationen med barnen. Det kan bli svårt att både hålla i en aktivitet och dokumentera samtidigt. Observationsschema, dokumentationsprotokoll, löpande protokoll och dagbok är olika sätt att dokumentera på som författaren nämner. Vidare skriver hon att det är bra att hålla sig till korta avgränsade tillfällen, speciellt i början innan man lärt sig metoden. Wehner-Godée skriver om observationsscheman att de inte får bli statiska utan att man måste dela upp pappret och rubriksätta själv utefter vad det är man vill dokumentera för att metoderna ska fungera optimalt. Författaren lyfter också fram barns teckningar som en dokumentationsmetod och att reflektion kring barns teckningar kan ge värdefulla ledtrådar till fortsatt arbete med barnen.

Wehner-Godée (2000) skriver också om ljudinspelning och beskriver hur det kan medvetandegöra vad författaren kallar ljudrummet, som är ljuden vi har runt omkring oss. Författaren belyser att det är viktigt med kvalitet för att kunna avlyssna ljuden. Vidare menar författaren att vi kan lära känna hur barnens tankeprocesser utvecklas under samtalen. Kring metoden skrivs att det är viktigt att som pedagog bli medveten om hur man ställer frågor och hur man lyssnar in svar. En nackdel, menar Wehner-Godée, är att enskilda barn kan känna sig pressade och att det därför kan vara en fördel att intervjua flera barn samtidigt. Författaren skriver vidare att en av fördelarna med ljudinspelning är att pedagoger får möjlighet att upptäcka nya saker i samtal som tonfall, sättet att säga på och så vidare.

Kamera och fotografering är ännu en metod som Wehner-Godée (2000) beskriver. Författaren menar att det innebär att försöka fånga de problem som uppstår och förändringar i skeenden. Det lyfts även fram att det är bra om det finns en bild på utgångsläget och en avslutningsbild förutom bilder på händelserna och att bilderna i kombination med den skrivna dokumentationen kan bli en bra "väggdokumentation". Wehner-Godée menar också att man inte ska dra sig för att rekonstruera händelser genom att be barnen upprepa vad de har gjort för att få ta en bild om man känner att man missat något i händelseförloppet för att kunna återge ett helt händelseförlopp. Datorn kan enligt Wehner-Godée användas som verktyg för att lägga text till bilder och att skriva ut foton. Författaren menar också att det ger möjligheter att få synpunkter på sitt arbete och utbyta idéer med andra.

Wehner-Godée (2000) beskriver videokameran som ett starkt medium att använda vid dokumentation på grund av att det ger möjlighet att få se hur man rör sig, låter och ser ut. Författaren menar att det är viktigt att ta hänsyn till risken att någon kan känna sig kränkt av att bli filmad, samtidigt som det lyfts fram att det troligtvis inte finns något annat medium som kan ge pedagoger lika mycket kunskap om sig själva och sitt agerande i relation till barn och andra vuxna. En nackdel med metoden är enligt Wehner-Godée att man får ett stort material som är tidskrävande att redigera, analysera och diskutera.

Lenz Taguchi (enligt Wehner Godée, 2000) skriver att det är en fördel att behärska flera medier eftersom de riktar fokus mot olika saker. Kameran och videokameran ger inte samma fokus och dessutom, skriver författaren, har de olika medierna inte samma språk vilket gör att dokumentationerna blir olika beroende på vilket medium man väljer. Wehner-Godée skriver också att pedagogiska dokumentationer skapar problem med tid, att hinna dokumentera och bearbeta material och menar att det krävs att det omstruktureras i verksamheten för att arbetet ska fungera. Författaren menar att det ute på förskolorna finns kvar en syn på barn som lika och därmed en syn på att alla ska göra samma sak samtidigt för att det ska bli rättvist. ”Den som vill fortsätta måste helt enkelt spränga gamla tidsstrukturer och organisera om sitt arbete” (s 111). Detta menar författaren är nödvändigt för att vi ska knäcka koden som gör att vi kan ”upptäcka det aktiva, utforskande barnets egen kunskap”(s 111).

2.6 Kvalitet i förskolan och barns perspektiv

Pedagogisk dokumentation är som nämnts en metod för att använda dokumentation i enlighet med läroplanens intentioner. Sheridan och Pramling Samuelsson (2009) menar att dokumentation är en del av det systematiska kvalitetsarbetet i förskolan och att ”Dokumentation handlar om att få kunskap om barns lärande, följa progressionen i deras lärande och att kunna utveckla verksamhetens kvalitet.” (s. 47). Författarna beskriver att dokumentationsarbetet handlar om att synliggöra processer för att sedan analysera dem och dra slutsatser och att det handlar om att se barns perspektiv. Som lärare behöver man kunna urskilja de viktiga aspekterna för att kunna tolka det man ser och man behöver också kunna analysera och reflektera över processer. Sheridan och Pramling Samuelsson menar även att en förutsättning för att man ska kunna se barnens värld är att man som lärare måste ha ett intresse för barnen och inta ett barnperspektiv. Vidare skriver de att dokumentationsarbetet ses som en grund för att kunna utmana barnen i sitt lärande.

I Lpfö-98 (Skolverket, 2010) står det att barn ska vara delaktiga och ha inflytande i sin vardag i förskolan. Lenz Taguchi (2012) beskriver att ett syfte med pedagogisk dokumentation är att: ”[...] använda dokumentationen tillsammans med barnen så att barnens lärandeprocesser kan utmanas vidare.” (s. 69). Även Sheridan och Pramling Samuelsson (2009) lyfter fram barns delaktighet i dokumentationen som något viktigt och att lärare idag behöver involvera barnen mer i dokumentationsarbetet i förskolan. Palmer (2012) belyser att barn ska vara delaktiga i dokumenterandet och i analysarbetet av dokumentationer. ”Samtalen och reflektionerna tillsammans med alla inblandade – både med barnen och med arbetslaget – är avgörande för att arbetet med pedagogisk dokumentation ska kunna bidra till att utveckla verksamheten.” (s. 15). Sheridan och Pramling Samuelsson (2009) menar att barns delaktighet både handlar om att låta barn vara delaktiga i dokumentationsprocessen och även att låta dem göra dokumentationer. Barnens delaktighet i analyserandet är något som Lenz Taguchi (2012) lyfter fram som en del av dokumentationsarbetet. Wehner-Godée (2000) beskriver att man med hjälp av pedagogisk dokumentation kan få syn på barns intressen och behov och därigenom använda sig av dessa för att skapa temaarbeten eller aktiviteter. Dokumentation av aktiviteterna ger sedan också möjlighet att se nya vägar i arbetet och ger möjlighet att fokusera på barnens strategier för lärande, meningsfullhet och att utmana barnens läroprocesser. Författaren kallar detta rullande planering.

Sheridan (2001) menar att den pedagogiska kvaliteten i förskolan är beroende av i vilken grad barns perspektiv tas hänsyn till. Författaren lyfter fram att de förskolor som i undersökningen anses ha "excellent quality", den högsta formen av kvalitet som framkommer i undersökningen, kännetecknas av lärare som har ett demokratiskt förhållningssätt och som har målet att möta varje barn utifrån deras perspektiv och erfarenheter och vill ta reda på barns intressen för att kunna utgå från dessa vid lärande. Den pedagogiska kvaliteten påverkas även av huruvida lärare planerar verksamhet utifrån mål och Sheridan menar att hög kvalitet karakteriseras av att lärare har en klar bild av målet med verksamhet, det vill säga vad de vill att barnen ska lära sig, vid planering. Sheridan lyfter vidare att det är viktigt att inte enbart utgå från barns perspektiv utan att det också krävs att pedagoger går utanför detta för att kunna utmana barnen.

Om dokumentation används tillsammans med barnen kan man då dels göra dem delaktiga i verksamheten, dels göra barnen och sig själv medveten om barns lärande. För pedagoger betyder det att man har en grund för vidare utmaningar och för barnen kan det betyda början på en förståelse för hur man lär sig, så kallat metalärande enligt Asplund Carlsson och Pramling Samuelsson (2003).

2.7 Utvärdering

Att utvärdera verksamheten är en del av pedagogens uppdrag. I Lpfö-98 (Skolverket, 2010) står det att arbetslaget ska utvärdera verksamheten för att utveckla kvaliteten i förskolan. Sheridan och Pramling Samuelsson (2009) menar att det finns två övergripande funktioner med utvärdering. Det ena är att kontrollera att verksamheten uppfyller kraven. Det andra är att utvärdering ska bidra till utveckling genom att svagheter och styrkor i verksamheten synliggörs för att verksamheten ska kunna förändras. Sheridan och Pramling Samuelsson skriver vidare om vikten av att utvärdera ifrån barns perspektiv där all dokumentation och utvärdering ska vägleda för att pedagoger ska kunna möta barnen i deras lärande på ett bättre sätt.

3. Teoretisk anknytning

I kapitlet kommer vi att redogöra för den teoretiska anknytningen till det utvecklingspedagogiska perspektivet. Asplund Carlsson och Pramling Samuelsson är två forskare som har tagit fram den teoretiska grunden till utvecklingspedagogiken och detta kapitel utgår därför från deras bok *Det lekande lärande barnet* (2003).

3.1 Det utvecklingspedagogiska perspektivet

Syftet med skapandet av det utvecklingspedagogiska perspektivet var att utveckla en teori om det lekande lärande barnet utifrån den förändring som skett inom förskolan gällande syn på lärande och barnsyn (Asplund Carlsson & Pramling Samuelsson, 2003). Perspektivet hämtar grunden från fenomenografin (se avsnitt 4.1) och dess forskning som har fokus på den lärandes perspektiv. ”I utvecklingspedagogiken är det just detta som är i fokus, att ge förutsättningar för att barns värld skall bli synlig för dem själva och för andra.” (s. 58). Författarna menar att det går att synliggöra barns värld genom att skapa situationer för att få barn att tänka, reflektera och uttrycka sig språkligt. Då kan man även ta tillvara på mångfalden som finns i barns tankar och idéer.

Perspektivet lyfter även fram diskussionen kring att miljön påverkar individen och individens utveckling och lärande. Asplund Carlsson och Pramling Samuelsson (2003) skriver att ”[...] barn är både kompetenta och sårbara.” (s. 15) och citatet beskriver barnsynen inom perspektivet. För att kunna synliggöra barns värld för dem själva och för andra är kommunikation ett verktyg. Kommunikation och att få barn att kunna kommunicera är därför grundläggande inom utvecklingspedagogik.

Lärandets objekt och lärandets akt är två begrepp som Asplund Carlsson och Pramling Samuelsson (2003) lyfter fram. Lärandets objekt är vad som lärs, medan lärandets akt innebär hur man lär. Carlgren och Marton menar (enligt Asplund Carlsson och Pramling Samuelsson) att lärandets akt ofta ägnas mer uppmärksamhet inom skolan idag än lärandets objekt. Författarna skriver också att speciellt inom förskolan har det tagits för givet att man lär sig utan att diskutera vad det är som lärs.

Pedagogens roll beskrivs som bestämmande av innehållet och att utifrån läroplanen leda och utmana barnen (Asplund Carlsson & Pramling Samuelsson, 2003). Ett viktigt begrepp är riktning, och det är då barns uppmärksamhet som författarna syftar på ska riktas mot speciella fenomen. Författarna menar vidare att för att pedagogerna ska kunna leda lärandet behöver man vara uppmärksam och ta reda på vilka kritiska drag som finns i det som ska förstås. Att kunna se ur den lärandes perspektiv blir därför en nyckel för att kunna se de kritiska dragen.

Variation, urskiljning och samtidighet är nyckelbegrepp för lärande inom utvecklingspedagogiken som Asplund Carlsson och Pramling Samuelsson (2003) tar upp. Variation är, enligt författarna, en förutsättning för förståelse och ger barn fler perspektiv. Variationens största vinst är att den ger möjlighet att kunna urskilja fenomen. När man lär sig ett ord betyder det inte först att man förstår innebörden av ordet utan det tillägnar man sig sedan genom att urskilja det speciella. Med tiden lär barnet sig begreppets innebörd och har då genom att urskilja de kritiska drag som finns tillägnat sig begreppet. Dessutom behövs något som är konstant för att barnet ska kunna se variationen och urskilja den. Begreppet samtidighet hör ihop med de ovan nämnda på det sätt att barnet för att kunna urskilja samtidigt behöver vara medvetet om skillnader och likheter mellan objekten i fråga för att lära. Samtidigheten bidrar till lärandet genom att det skapar förutsättningar för urskiljandet av kritiska aspekter. Ett exempel på hur nyckelbegreppen hänger ihop i lärande är att för att lära sig vad en triangel är behöver barnet samtidigt som det ser på en triangel även presenteras för

en eller flera andra former (variation). Detta behövs för att kunna urskilja de kritiska aspekterna för vad som är representativt för en triangel. Vid urskiljning sker det i barns medvetande en jämförelse av dessa kritiska aspekter, likheter och skillnader mellan objekten.

Det utvecklingspedagogiska perspektivet belyser att barns lärande ska synliggöras. Asplund Carlsson och Pramling Samuelsson (2003) lyfter fram att begreppet metakognitiva dialoger används i samband med synliggörande av lärande. Det innebär att barn i metakognitiva dialoger får reflektera över sitt eget lärande, lärandets akt. Därigenom kan barn utvecklas ytterligare och förståelse för sitt eget lärande skapar även en grund för fortsatt lärande. Författarna förklarar vidare att dokumentation ses som en del i verksamhetsarbetet där pedagoger dokumenterar barnens värld och även att barnen dokumenterar sin värld. Syftet med detta är att synliggöra lärandet och att barn därigenom ska få möjlighet att se sitt sätt att tänka, andras sätt att tänka och därmed förstå sin omvärld och sitt eget lärande. Dokumentation är alltså ett verktyg för att synliggöra lärandets objekt, akt och villkor.

Vi anknyter till det utvecklingspedagogiska perspektivet eftersom det har sin grund i den fenomenografiska forskningsansats som undersökningen är inspirerad av (Asplund Carlsson & Pramling Samuelsson, 2003). Att se på dokumentationen ur ett utvecklingspedagogiskt perspektiv kan i vår uppsats bidra med att kunna synliggöra dokumentationens kritiska aspekter och därigenom skapa förståelse för arbetssättet. Det kan även skapa förståelse för hur dokumentation kan användas för att synliggöra olika delar i barns vardag och bidra till lärande. Perspektivet lyfter även fram argument till varför dokumentation ska användas genom att knyta an till läroplanen och visa på hur barns lärande kan synliggöras och hur detta i sin tur möjliggör lärande.

4. Metod

Kapitlet redogör för studiens forskningsansats, hur studien har genomförts med intervju som metod och den etiska hänsyn som tagits. Undersökningens tillförlitlighet, giltighet och generaliserbarhet presenteras också.

4.1 Ansats

I detta avsnitt kommer vi att redogöra för den fenomenografiska forskningsansatsen som vi är inspirerade av i undersökningen.

Ference Marton är teoretikern bakom fenomenografin som växte fram på 1970-talet. Marton menar att ”Fenomenografin har sin grund i ett intresse för att beskriva fenomen i världen så som andra betraktar dem, och att avtäcka och beskriva variationer i det avseendet, i synnerhet i ett pedagogiskt sammanhang” (Marton & Booth, 2000, s. 146). Alexandersson (1994) lyfter fram att det just är i detta intresse att beskriva fenomen och se variationer som en fenomenografisk forskning har sin grund.

Larsson (1986) skriver att en fenomenografisk ansats är en kvalitativ metod, vilken vill göra en så trovärdig beskrivning som möjligt av ett sammanhang. Den kvalitativa forskningen är ute efter att se vilka variationer som finns inom ett fenomen (Malmqvist, 2007). Det som däremot skiljer fenomenografiska ansatsen från andra kvalitativa metoder är att den beskriver uppfattningar. Marton (enligt Larsson, 1986) menar att det inte handlar om att ta reda på fakta eller vad som kan observeras utifrån, utan att det handlar om att få tag i *hur* någon uppfattar något.

Forskningsobjektet inom ansatsen innebär vidare att beskriva hur fenomen i världen uppfattas av människor (Larsson, 1986) och att målet är att urskilja och kategorisera de kvalitativt olika sätt att erfara ett fenomen på, det vill säga få syn på variationen av uppfattningar (Marton & Booth, 2000). Marton och Booth (2000) lyfter fram att det handlar om att som forskare ta ett steg tillbaka från sin egen erfarenhet för att fokusera på andras perspektiv. Vidare menar författarna att det finns ett begränsat antal kvalitativt skilda sätt att erfara ett fenomen på. Alexandersson (1994) lyfter fram att det i analys av materialet sedan är syftet att hitta de begränsade variationer som finns och att detta görs genom att urskilja kvalitativt olika sätt tills det inte framkommer några nya.

Inom den fenomenografiska ansatsen skriver Larsson (1986) att intervjuer är ett redskap för att samla information, eftersom syftet är att ta reda på hur någon föreställer sig omvärlden. Marton och Booth (2000) menar att intervjun ses mer som ett samtal än en intervju, och att det är en öppen form.

Den fenomenografiska forskningsansatsen passar vår undersökning eftersom vi vill studera fenomenet dokumentation och fördjupa oss inom ämnet. Eftersom syftet med studien är att ta reda på vad, hur och varför pedagoger dokumenterar kan vi med hjälp av ansatsen få tag i variationer av pedagogers tankar och erfarenheter kring dokumentation.

4.2 Urval

Vår undersökning bygger på intervjuer med åtta förskollärare. För att få en bredare förståelse för dokumentation har vi försökt att få en spridning på materialet genom att intervjua förskollärare i olika arbetslag, stadsdelar och kommuner. Intervjuerna har därför genomförts på sju olika förskolor i Västra Götalands Län med barn i åldrarna 1-5år.

I *Lpfö-98* anges att det är ”förskollärares ansvar för att arbetet sker i enlighet med målen i läroplanen” (Skolverket, 2010, s. 10) vilket kan ses som att förskollärarna har det huvudsakliga ansvaret. Därför har vi valt att intervjua enbart förskollärare. Vi har också tänkt att det i första hand är de som har utbildning kring dokumentation även om det är ett relativt nytt ansvar. Vid urvalet har aspekter som kön, ålder och verksamma år inte tagits i beaktande. Det har inte heller varit en möjlighet eftersom vi på grund av tidsaspekten inte har kunnat söka upp förskollärare med spridning inom dessa aspekter.

4.3 Intervju som metod

Enligt fenomenografin som forskningsansats är intervju den metod som lämpar sig vid kvalitativa undersökningar för att få tag i personers skilda uppfattningar (Larsson, 1986). Vår undersökningsmetod är därför intervju. Intervjuerna har genomförts individuellt, med en intervjuare och en intervjuperson.

Kvale (1997) skriver att intervju är en metod för att fånga människors olika tankar och uppfattningar. Eftersom syftet med vår undersökning är att försöka förstå pedagogers tankar kring pedagogisk dokumentation är intervju utifrån författarens definitioner en passande metod för att besvara syftet.

För att förbereda oss inför intervjun har vi i enlighet med vad Kvale (1997) skriver förberett oss genom att läsa in oss på ämnet dokumentation samt diskutera det för att kunna ställa relevanta frågor som bearbetar ämnet och för att ha förståelse för de svar som ges under intervjun.

Kvale (1997) lyfter fram att som intervjuare är det viktigt att ha i åtanke att intervjusituationen kan uppfattas som en känslig situation av den som blir intervjuad. Målet är att som intervjuare skapa en miljö där den intervjuade känner sig trygg och tillåten att dela med sig av upplevelser och tankar. Vi väljer därför att ha intervjuerna ute på förskolorna där pedagogerna känner sig trygga och vi har även bett dem att hitta ett avskilt rum för intervjun för att inte bli störda. Intervjuguiden skickas till pedagogerna innan intervjuerna genomförs för att de ska känna trygghet inför det som ska hända samt att de får möjlighet att förbereda sig om de själva önskar. Kvale menar dessutom att det är viktigt att hålla fokus på syftet och be om förtydliganden under intervjuns gång för att få en mer tillförlitlig utgångspunkt för analysen.

4.3.1 Intervjuguiden

Den kvalitativa forskningsintervjun är enligt Kvale (1997) halvstrukturerad. Med halvstrukturerad menas att den inte är helt styrd efter frågor men heller inte är ett helt fritt samtal. Kvale menar att intervjun bör utgå från en intervjuguide som skapas utifrån teman. Vi har valt att följa strukturen med teman och även formulerat frågor utifrån de olika temana. Dessa frågor ser vi som förslagsfrågor och kommer att använda dessa som stöd för att se till att vi får svar på de frågeställningar vi har. En fördel med halvstruktur är att det finns möjlighet att följa upp de svar man får från intervjupersonen och att man också har friheten att ändra ordning på frågorna om det behövs (Kvale, 1997). Vi tänker att halvstrukturen ger oss möjlighet att skapa en god dialog med de intervjuade genom dess frihet i formen vilket är positivt för att intervjun ska bli ett givande tillfälle.

Vi har formulerat frågorna utifrån Kvales (1997) tankesätt kring att de ska vara korta, lättförståeliga och utan akademiska ord samt att vi har skapat frågor där pedagoger inte kan svara ja eller nej för att skapa en dialog. Ett stort problem i intervjuundersökningar menar Kvale är att ledande frågor används felaktigt. Fel användning kan leda till inverkan på svaren och resultatet riskerar då att inte bli tillförlitligt. Vi har under skapandet av vår intervjuguide skapat frågor som vi anser inte är ledande utan som försöker att ta reda på pedagogers tankar. Kvale beskriver också olika typer av frågor som kan användas i en halvstrukturerad intervju.

Vi har använt oss av typen *inledande frågor* för att få tag på utförliga uttalanden om intervjupersonernas upplevelser kring dokumentation. *Uppföljningsfrågor* har ställts för att fördjupa och problematisera svaren. En del av uppföljningsfrågor är att uppmuntra till fortsatt beskrivning genom att bekräfta genom att nicka och säga "Mm...". "Kan du berätta mer om..." eller "Kan du ge fler exempel på..." är *sonderande frågor* som kan ställas för att närma sig ett område. *Specificerande frågor* ställs för att få större klarhet i något som är oklart uttryckt, till exempel "Vad tänkte du då?". För att få klara svar efter till exempel en *sonderande fråga* kan direkta frågor ställas för att leda in intervjupersonen på ett specifikt område som intervjuaren känner att man inte fått något klart svar kring. *Tolkande frågor* kan vidare ställas för att klargöra om man som intervjuare tolkat svaret rätt genom att ställa frågor som "Du menar alltså att...?". För att föra intervjun framåt menar Kvale till sist att det är intervjuarens ansvar att ställa *strukturende frågor* för att tydliggöra för intervjupersonen att ämnet är färdigbehandlat.

Under intervjun har vi valt att ställa frågorna till den enskilda personen, till exempel: "Hur dokumenterar du?" och "Varför dokumenterar du?" istället för att lägga frågorna i ett arbetslagsperspektiv, "Varför dokumenterar ni?". Detta för att vi är intresserade av just den enskilda pedagogens tankar och inte att denne ska representera hela arbetslaget. Utifrån vårt syfte och våra frågeställningar har vi skapat intervjuguiden. Kvale (1997) menar att frågorna i intervjun bör utgå från frågeställningarna men arbetas om då forskningsfrågor ofta inte är bra intervjufrågor. Preciserade intervjufrågor finns i intervjuguiden (se bilaga 2).

4.3.2 Ljudinspelning

För att spara den data som framkommer under intervjuerna för att sedan kunna behandla och analysera den har vi använt oss av ljudinspelning. Intervjupersonerna har innan intervjuerna godkänt att intervjuerna spelas in. Kvale (1997) menar att genom att använda inspelning kan intervjuaren lägga fokus på ämnet och på att skapa ett bra samspel. Vidare menar han att intervjuaren istället för att lägga innehållet på minnet kan inrikta sig på att förstå dynamiken i samtalet. Författaren menar att det är en fördel att intervjuerna också finns tillgängliga senare för att intervjuaren därigenom får en chans att gå tillbaka till intervjusituationen för att lyssna på innehåll och dynamik. För att få bra ljudupptagning har vi bett om att få hålla intervjun i ett avskilt och lugnt rum för att det ska vara möjligt att höra vad som sagts. En etisk aspekt att ta hänsyn till är att ljudinspelningar bör raderas när de inte längre behövs för undersökningen och det har vi för avsikt att göra när uppsatsen är examinerad och godkänd.

4.3.3 Transkribering

För att kunna ta del av varandras data på ett lättarbetat sätt för att kunna analysera fram ett resultat har intervjuerna transkriberats. Transkriberingarna av alla intervjuer finns tillgängliga för läsning och namn, kommuner och förskolor är därför också fingerade på grund av konfidentialitet. Under transkriberingen har viss redigering av talspråk, förstärkningsord, överflödiga ord och dialektala ord förekommit, vilket enligt Kvale (1997) kan vara en fördel för att få fram meningen i vad som har sagts. En nackdel menar författaren däremot är att det är problematiskt att översätta från muntligt språk till skriftspråk eftersom de har olika regler. Eftersom transkriberingsarbete tar lång tid (Kvale, 1997) har vi satt en maxgräns på intervjuerna till fyrtio minuter. Det är en avgränsning vi väljer att göra med hänsyn till den tid vi har på oss för att skriva uppsatsen.

4.4 Tillförlitlighet, giltighet och generaliserbarhet

Enligt Karlsson (2007) bygger tillförlitligheten på om undersökningen svarar på, på något sätt kan mäta, observera och identifiera svaret på vad som undersöks. Det innebär att metoden behöver hänga ihop med syftet. För att få reda på hur dokumentationen hanteras i förskolorna har det varit naturligt att intervjua förskollärarna som arbetar och har ansvaret för dokumentationen. Karlsson lyfter också att undersökningen får tillförlitlighet genom att

använda sig av begrepp och design som bygger på forskningstraditionen samt att undersökningen frigörs från personliga värderingar. För att anknyta studien till forskningstradition har vi därför utformat undersökningen utifrån fenomenografin.

Larsson (2005) menar att det finns olika kriterier som är viktiga för att uppsatsen ska ses som tillförlitlig och giltig. Larsson lyfter fram att studiens giltighet påverkas av studiens *heuristiska värde* som innebär att uppsatsen anses vara giltig om den kommer fram till något som leder till ett nytt sätt att se på något. Vi anser att vår forskning visar en samlad bild av vad, hur och varför pedagoger arbetar med dokumentation och lyfter fram barns delaktighet. Den forskning vi läst handlar mycket om hur man ska arbeta medan vår utgångspunkt är verksamheten.

I Kvale (1997) förklaras begreppet giltighet som ett argument för att uppsatsen är hållbar, försvarbar, välgrundad, vägande och övertygande. En giltig slutledning är gjord på ett riktigt sätt utifrån sina förutsättningar och bakgrund. Vidare skriver Kvale att det finns sju stadier för att få hög giltighet i en undersökning. Det första stadiet handlar om att ha en tematisering av intervjufrågorna som stämmer överens med bakgrundsteorin. Därför använder vi oss, i intervjuerna, av sju teman *Vad är dokumentation för dig?, Varför dokumenterar du?, Hur dokumenterar du?, Barns dokumentation, Barns lärande, Reflektion och Utvärdering*. De tre första är tätt sammanknutna med studiens syfte att undersöka och förstå vad, hur och varför pedagoger dokumenterar i sin verksamhet i förskolan. De fyra sista temana är uppsatta för att fördjupa och försöka se kopplingar till ämnet dokumentation.

Det andra stadiet behandlar planeringen av studien där Kvale (1997) lyfter fram att planeringen bör vara riktigt utförd för att metoden ska ge ett användbart och riktigt resultat. Den fenomenografiska ansatsen ger möjlighet att få reda på fenomenets karaktär, med hjälp av intervju eftersom pedagogernas uppfattningar kommer fram. Metoden stämmer därför överens med undersökningens mål att ge en fördjupning i ämnet dokumentation.

Det tredje stadiet är att välja ut intervjupersoner som förväntas vara kunniga inom undersökningsämnet för att kunna få trovärdig information (Kvale, 1997). Det innebär också, enligt Kvale, att ha ett kritiskt förhållningssätt till intervjupersonernas påståenden och att genom följdfrågor och upprepningar av pedagogers svar få bekräftat att de förstått rätt, det vill säga använda tolkande frågor. Förskollärare är de som inom förskolan har huvudansvaret för att utföra dokumentation. Vårt intresse har därför legat i att undersöka förskollärarens syn på dokumentationens vad, hur och varför. Därför har vi enbart intervjuat förskollärare i undersökningen. Våra intervjufrågor går in i varandra och försöker klarlägga olika möjliga delar av temana. Vi menar att innehållet i frågorna är starkt sammankopplade eftersom alla belyser olika delar av dokumentationsarbete som delvis går in i varandra. Till exempel att utvärdering kräver reflektion och reflektion innebär att viss utvärdering görs, men att det ändå finns skillnader i innehåll i begreppen kopplat till dokumentation. Detta gör att frågor måste ställas utifrån båda begreppen även om de kommer att ta upp snarlika innehåll. På dessa sätt ges alltså en klarare bild av fenomenet och möjlighet att kontrollera om svaren uppfattats på riktigt sätt.

Utskriften av intervju svaren är det fjärde stadiet och det innebär att inte förvanska data genom att ändra på språket (Kvale, 1997). I våra transkriberingar har vi endast ändrat på talspråk och dialektala uttalanden för att man lättare ska förstå innebörden i det som sägs, men vi har varit noga med att se till att innebörden i det pedagogerna säger inte förändrats. Exempel på ord som ändrats eller tagits bort är: ju, då, asså och liksom och vi anser att dessa ord endast är utfyllnadsord som inte har någon direkt innehållslig innebörd i pedagogernas uttalanden.

Kvale (1997) beskriver att det femte stadiet analys handlar om att de analytiska frågorna ska vara relevanta och besvaras med hjälp av data samt att tolkningen som sker är hållbar och logiskt genomförd. Utifrån intervjuerna svarar vi på våra analytiska frågor: *Vad dokumenterar pedagoger?*, *Hur dokumenterar pedagoger?*, *Varför dokumenterar pedagoger?* samt *Hur ser barns delaktighet i dokumentationsarbetet ut?*. Dessa frågor går att koppla till vårt syfte och våra frågeställningar och är på detta sätt relevanta. Utifrån tolkning av data har vi sedan skapat kategorier. Kvales stadie kring analys kan kopplas ihop med Larsson (2005) som skriver om det *diskursiva kriteriet* som innebär att studiens giltighet stärks genom att uppsatsen ifrågasätts. Larsson menar vidare att man genom att prova studiens argumentation kan fastställa om den är giltig eller inte. Under uppsatsskrivandets gång har vi genom att kritiskt ifrågasätta varandras tolkningar och tankar arbetat med det diskursiva kriteriet. Även handledningstillfällena har bidragit till att kritiskt granska forskningen och lyft fram nya perspektiv. Även Karlsson (2007) menar att ett kritiskt förhållningssätt krävs för att ge undersökningen giltighet.

Validering är det sjätte stadiet och det innebär att använda sig av de strategier som finns för att ge så hög giltighet som möjligt (Kvale, 1997). För att stärka studiens giltighet har vi valt att använda oss av begreppen giltighet och tillförlitlighet istället för validitet och reliabilitet eftersom de begreppen enligt Karlsson (2007) är anpassade till en kvalitativ undersökning. Begreppen har blivit användbara i den kvalitativa undersökningen genom att vi har satt oss in i deras betydelse och därmed kan använda dessa anpassade begrepp. Vårt mål är att se kritiskt på resultatet och genom att vi är tre skribenter behöver de slutsatser som dras i analysen vara överensstämmande. Det kan ge giltighet för undersökningen.

Det sjunde och sista stadiet innebär rapportering och det handlar om att återge en riktig bild av undersökningens resultat. Därför redogör vi för alla delar av resultatet och alla pedagogernas data återfinns i någon kategori. Vi ger också förklaringar för de olika kategorierna samt ger specifika exempel för att läsaren ska kunna ifrågasätta om vi gjort en riktig tolkning.

Larsson (2005) lyfter även fram det pragmatiska kriteriet som innebär att en studie är giltig om dess resultat får konsekvenser, alltså om studiens resultat kan användas av pedagoger till något i verksamheten. Även Karlsson (2007) menar att giltigheten påverkas av den betydelse forskningsresultatet kan tänkas ha i praktiken. Vi menar att resultatet i vår studie kan synliggöra variationen som finns att se på dokumentation och även att resultatet lyfter fram vad pedagogisk dokumentation innebär och hur man kan arbeta med det i verksamheten. Studien är därför giltig för pedagoger, lärarstudenter och förskolechefer.

Enligt Kvale (1997) handlar generaliserbarhet om att i en undersökning ställa sig frågan om resultatet går att generalisera. Stukat (2005) skriver att en kvalitativ studie är svår att generalisera på grund av undersökningsgruppen ofta är begränsad antalsmässigt. Vi anser utifrån det att vår studie inte är generaliserbar. Vi menar vidare att undersökningen går att upprepa men att det inte är säkert att man får samma svar. Detta beror på att synsätt förändras med tiden och att undersökningars resultat påverkas av vilka intervjupersoner man får tag i (Kvale, 1997). Undersökningen är på detta sätt inte direkt generaliserbar.

4.5 Analysförfarande

Alexandersson (1994) beskriver att analys utifrån den fenomenografiska forskningsansatsen sker genom olika steg. Det första steget innebär att bli insatt i sitt material genom att flera gånger läsa igenom det och försöka uppmärksamma skillnader i sätt att tänka. Vi har först satt oss in i vårt eget material och sedan även i varandras genom läsning av transkriberingar av intervjuerna. Alexandersson menar att analysen sedan går över i att fokusera på skillnaderna och likheterna och urskilja alla de kvalitativt olika sätt att se på fenomen som finns i

materialet tills det inte framkommer några fler variationer. Utifrån vårt syfte vad, hur och varför pedagoger dokumenterar har vi gått igenom materialet med fokus på att i en del i taget urskilja alla de likheter och skillnader som finns. Analysen övergår enligt författaren efter urskiljandet i nästa fas som är skapandet av beskrivningskategorier. Utifrån variationerna skapas kategorier som synliggör de olika sätten att tänka om fenomenet. I kategorierna grupperas de sätt att tänka som liknar varandra för att synliggöra strukturer. Uppställningen av kategorierna kommer därför att beskriva olika delar av fenomenet. Utifrån rubrikerna vad, hur och varför pedagoger dokumenterar samt barns delaktighet i dokumentationsarbete har vi kategoriserat de variationer vi kunnat urskilja. Kategorierna bildar gemensamt en helhet som därmed blir huvudresultatet av undersökningen. Alexandersson benämner denna slutfas i analysen som utfallsrummet, där det handlar om att sammanställa hur kategorierna förhåller sig till varandra. För att visa resultatet i sin helhet har vi i resultatredovisningen presenterat kategorierna utifrån *vad, hur* och *varför* pedagoger dokumenterar samt *barns delaktighet* i dokumentationsarbetet. Kategorierna är uppställda på ett sådant sätt att de följer en struktur för att läsaren lättare ska kunna följa med och se helheten. I enlighet med Alexandersson har vi lagt in utsagor från intervjuerna till kategorierna för att tydliggöra innebörden av och eventuella skillnader inom kategorin. Författaren menar att utsagorna bidrar med att beskriva tolkningen av kategorin vilket gör att läsaren lättare kan följa resonemanget och att det i sin tur kan leda till att öka studiens tillförlitlighet.

4.6 Etisk hänsyn

I arbetet har vi följt Vetenskapsrådets regler och riktlinjer för vetenskapliga arbeten (se www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf). De fyra kraven är informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (Vetenskapsrådet, 2002). Med detta menas att vi har informerat intervjupersonerna om undersökningens syfte och att de har gett sitt samtycke, att deltagandet i undersökningen har varit frivilligt och att pedagogerna har kunnat avbryta sitt deltagande under intervjuens gång.

Informationskravet har använts genom att pedagogerna förberetts inför intervjuerna om vad arbetet i stort innebär genom att vi skickat ut ett informationsbrev (se bilaga 1). I brevet har det framgått vilka vi är, kontaktuppgifter, att arbetet kommer att publiceras, hur intervjun kommer att gå till och hur lång tid den kommer att ta. Vi har även låtit pedagogerna ta del av intervjufrågorna (se bilaga 2) för att de ska kunna skapa sig en bättre uppfattning om intervjuens och arbetets innehåll. Detta har vi gjort för att pedagogerna inte ska känna sig onödigt obekväma samt ge dem en chans att förbereda sig för att vi ska få svar på våra frågeställningar. Vi har även informerat om att deltagandet i undersökningen är frivilligt och att de kan avbryta sitt deltagande under undersökningen.

Samtyckeskravet har följts genom att förskollärarna har gett sitt samtycke till att delta i undersökningen. Vi har även fått godkännande att spela in intervjuerna för att vi ska kunna transkribera dem. Under transkriberingen av intervjuerna har vi gjort viss redigering framförallt när det gäller talspråket. Detta menar Kavle (1997) att man ska göra sett utifrån ett etiskt perspektiv för att intervjupersonerna inte ska ta illa vid sig på grund av att de citerats i allt för talspråkligt utförande.

Konfidentialitetskravet har följts genom att alla uppgifter har behandlats konfidentiellt för att ingen utomstående ska få tillgång till personuppgifter eller känslig information. Ljudinspelningarna har förvarats på ett sätt så att ingen utomstående har fått tillgång till dem. Namnen på intervjupersonerna, barnen, kommunerna och förskolorna är på grund av detta krav anonymiserade.

Nyttjandekravet innebär att uppgifterna enbart får användas till forskningsändamål vilket intervjupersonerna fått information om.

5. Resultatredovisning

I kapitlet kommer vi att besvara syftet och frågeställningarna. Resultatet kommer att redovisas i fyra avsnitt utifrån rubrikerna ”*Vad dokumenterar pedagoger i förskolan?*” ”*Hur dokumenterar pedagoger i förskolan?*” och ”*Varför dokumenterar pedagoger i förskolan?*” och *Barns delaktighet*. Resultatet redovisas utifrån kategorier som analyserats fram. Efter varje avsnitt kommer en sammanfattning. Slutligen görs en sammanfattande slutsats av resultatet i helhet. Alla pedagoger och barns namn i resultatet är med tanke på den etiska hänsynen fingerade.

5.1 Vad dokumenterar pedagoger i förskolan?

Under den här rubriken kommer vi att redovisa resultatet kring vad pedagoger dokumenterar. Resultatet visar att pedagoger dokumenterar i sin verksamhet men att det skiljer sig i vad som är fokus för dokumentationerna. Alla pedagoger dokumenterar inte enligt alla kategorier utan det framgår att pedagogerna gör val kring vad som ska ligga i fokus. Detta eftersom det uttrycks att tiden för dokumentation inte räcker till för att kunna dokumentera allt på ett pedagogiskt sätt. Utifrån intervjuavaren har vi analyserat fram fem kategorier. De är *barns lärprocesser, hållpunkter i barns utveckling, specifika situationer, pedagogers roll och verksamheten ur ett helhetsperspektiv*.

5.1.1 Barns lärprocesser

Barns lärprocesser dokumenteras i verksamheten. Att dokumentera barns lärprocesser beskrivs som att det är barnens lärande som står i fokus för dokumentationen. Det är inte enbart barns enskilda lärprocesser som dokumenteras utan även hela gruppens och smågruppers lärprocesser. Det handlar om att visa på processen i deras framsteg och hur de lär sig innehåll och förmågor. Att vara medveten och närvarande som pedagog för att stötta och se barns lärprocesser lyfts fram som viktiga delar i dokumentationen. Det framkommer en skillnad i att få syn på barns lärprocesser och att vara en del i dem. Att vara en del i lärprocessen innebär att där och då försöka se nästa steg i processen och försöka utmana och utveckla barns lärande, till skillnad från att vara en åskådare och få syn på barns lärprocesser för att kunna använda detta vid senare planering.

Exempel på att se barns lärprocesser:

Intervjuaren: Vad är dokumentation för dig, och vad innebär det?

Sandra: Dokumentation för mig, på jobbet, är att dokumentera barnens lärandeprocess och deras framsteg. Saker som visar att deras utveckling går framåt, att dom lär sig saker för första gången. Det kan vara för småbarnen en jätteenkel sak som första gången de åker rutschkana själva. Eller för de större barnen när de lär sig rita en huvudfoting eller någonting som visar deras framsteg...lärande.

Exempel på att vara del i barns lärprocess:

Louise: Så blir det tydligt vad man kan och vad dom inte kan, att man verkligen kan följa och se vad som är nästa steg för just det här barnet. Så man kan ju vara med barnen och se vad det är dom behöver. Och det känns ju som att dom utvecklas mer om man är steget före än att dom till exempel bara får ösa och hålla tills dom är tre år. Att man istället ser ”Nej men nu är dom färdiga med det här. Nu vill dom kanske ha några andra redskap” och det ser man ju oftast då när man sitter och pratar ”att nu tycker inte dom här att det är kul längre”, eller ”det verkar inte som att dom är intresserade”. Då får man ju försöka tänka ut vad som är nästa steg i deras lärprocess.

5.1.2 Hållpunkter i barns utveckling

Hållpunkter i barns utveckling dokumenteras i verksamheten. Att dokumentera barns utveckling beskrivs som att notera vissa hållpunkter i utvecklingen och vad barn lär sig, till skillnad från att visa på lärprocessen. Det innebär teckningsutveckling, skrivutveckling, språkutveckling och erövrande av fysiska och sociala förmågor. Vid dokumentation av teckningsutveckling och skrivutveckling sparas barnens alster för att kunna jämföra dem och visa på en utveckling. Språkutveckling dokumenteras när barnen lär sig språkliga förmågor som nya begrepp och ljud. TRAS (dokument för Tidig Registrering Av Språk) är en mall som används för detta syfte. Barns fysiska förmågor dokumenteras när barnen visar på en utveckling i sin motorik. De sociala förmågorna dokumenteras för att vid ett senare tillfälle kunna jämföra och se barns sociala utveckling.

Exempel på att dokumentera språkutveckling:

Intervjuare: Men utveckling (syftar på barns utveckling), stämmer ni av... (blir avbruten)?

Emma: Där har vi ju något som heter TRAS. Jag vet inte om du är känd med det. Det står ju för Tidig Registrering av barns Språk.

Intervjuare: Just det.

Emma: Så det är ju något vi har kontinuerligt och arbetar med här.

Exempel på att dokumentera fysiska förmågor:

Intervjuare: Vad är det du dokumenterar?

Marie: Alltså det är ju såna konkreta saker som barnen själva kan se och så är det mycket när man dokumenterar ute, eller också inne, när barnen lär sig cykla eller när de klättrar upp på gungan för första gången. Och som Filip som nu för första gången får ligga på madrassen, förra veckan, och tar ut nappen och säger till min kollega att "Nu är jag stor så du får den här av mig". Det var så jättestort. Det är sådana specifika händelser som det känns viktigt att dokumentera, återberätta, visa föräldrarna och även för att stärka honom i hans utveckling, att han har blivit så stor.

5.1.3 Specifika situationer

Aktiveter, temaarbeten och vardagssituationer är sådant som dokumenteras i verksamheten. Att dokumentera aktiviteter, temaarbeten och vardagssituationer beskriver pedagogerna som att de synliggör specifika situationer i sin verksamhet för föräldrar, barn och/eller sig själva. Det handlar om mål inom temaarbeten, att se på en problematisk påklädningssituation för att kunna se hur man kan förändra den, att dokumentera inför utvecklingssamtal, att synliggöra verksamheten genom veckobrev och att dokumentera den egna planeringen och arbetslagsplaneringar.

Exempel på att dokumentera temaarbeten:

Intervjuare: Vad är det du dokumenterar? Är det något specifikt i situationerna du dokumenterar eller är det allt?

Louise: Det kan ju vara lite olika. Nu har vi ju då en liten fråga där vi har fokuserat på vad dom gör i vattenleken liksom och vilka begrepp dom använder å sådär. Då kan vi ju bestämma det alla fem, att nu tittar vi på det här eller hur använder dom redskapen i vattenleken. Så att man bestämmer sig för att titta på en liten, liten sak för att kunna följa det. Så vi är väldigt... precisa i det vi dokumenterar. Sen så försöker man ju se det andra också naturligtvis, men så när man gör reflektionsprotokollen då gör vi på en väldigt, väldigt liten del. Men sen om två månader så kanske vi har tittat på det här och sett vad vi har sett, då kanske man tittar på samspelet i vattenleken istället.

Exempel på att dokumentera vardagssituationer:

Intervjuare: Vad är det du dokumenterar i verksamheten? Ge några konkreta exempel.

Paula: [...] Ja, just det att man kan sitta med papper och penna och dokumentera därifrån hur vissa situationer fungerar. Vissa fungerar bättre eller sämre än andra, varför? Att använda den skrivna dokumentationen på ett sånt sätt.

5.1.4 Pedagogers roll

Pedagogers roll, det vill säga hur man som pedagog påverkar situationer och lärande, är något som dokumenteras i verksamheten. Att dokumentera sin egen roll som pedagog beskrivs som att rikta blicken mot sig själva och sitt förhållningssätt för att kunna utvecklas i sin yrkesroll. Genom att dokumentera kan pedagogerna se på sig själva och gå tillbaka för att få syn på detaljer i händelser som de inte kan se i situationen med barnen. Det handlar även om att reflektera kring sina planerade aktiviteter för att se vilka möjligheter för lärande som gavs och vad barnen faktiskt lärde sig. Loggböcker och reflektionsprotokoll används som verktyg för detta. En förskola använder ett reflektionsmaterial som kallas "Gluttar" som innehåller rubrikerna Gjort, Tänkt, Lärt och Utveckla.

Exempel på att dokumentera för sin yrkesroll:

Intervjuare: Vad är det du dokumenterar?

Greta: Man dokumenterar också sina egna tankar, om vi säger i skrift, så dokumenterar man för sin egen yrkesroll. Så att man ser att man kommer framåt också. För det är ganska viktigt också att man inte fastnar i en slags metod utan prövar det oprövade och utvecklas tillsammans med barnen.

5.1.5 Verksamheten ur ett helhetsperspektiv

Verksamheten dokumenteras ur ett helhetsperspektiv. Att dokumentera verksamheten ur ett helhetsperspektiv beskrivs som att utvärderingar av verksamheten är en sorts dokumentation. Dokumentationen innefattar terminsplaneringar, terminsutvärderingar, fortlöpande utvärdering över terminen och RA-planen (utvärderings- och dokumentationsmall). Utvärderingarna synliggör verksamheten ur ett helhetsperspektiv för att ge en övergripande bild av verksamheten.

Exempel på att dokumentera verksamheten ur ett helhetsperspektiv:

Emma: [...] sen så har vi RA-planen (syftar på en utvärderingsmall), den går vi ju in i och skriver i emellan då. Den backar vi tillbaka i och tittar, då är det ju också fokus på våra mål, vart är det vi ska styra mot, är vi på rätt väg?

5.1.6 Sammanfattning

Sammanfattningsvis har vi kunnat utläsa fem olika innehåll som pedagoger dokumenterar. Den första kategorin som dokumenteras är *barns lärprocesser* och den handlar om att dokumentera hur barn lär. Den andra kategorin är *hållpunkter i barns utveckling* vilken innebär att synliggöra barns utveckling genom att dokumentera hållpunkter i barns utveckling. I *specifika situationer*, som är den tredje kategorin, dokumenteras olika delar av verksamheten för att synliggöra dem för sig själv, barn eller föräldrar. Under den fjärde kategorin *pedagogers roll* handlar det om att dokumentera sitt agerande i olika situationer. Slutligen dokumenteras *verksamheten ur ett helhetsperspektiv*, den femte kategorin, och den innebär att dokumentera genom utvärderingar och planeringar av verksamhetens helhet.

5.2 Hur dokumenterar pedagoger i förskolan?

Under den här rubriken kommer vi att redovisa resultatet kring hur pedagoger dokumenterar. Pedagoger använder flera olika sätt för att dokumentera sin verksamhet. Alla pedagoger använder inte alla sätt att dokumentera på. Det uttrycks dels bero på att det i vissa kommuner finns färdiga mallar och arbetssätt som man förväntas använda, dels på vilken utbildning och vilka erfarenheter pedagogerna har. Vi har kategoriserat de sätt pedagogerna har gett uttryck för att de använder när de dokumenterar i kategorierna *skriftligt, med hjälp av IKT, barns skapande, samlad dokumentation, med hjälp av utvärdering och med hjälp av läroplanen*.

5.2.1 Skriftligt

Skriftlig dokumentation används i förskolan. Under intervjuerna har det framkommit att skriftlig dokumentation innebär att dokumentera med hjälp av loggbok, reflektionsprotokoll ("Gluttar"), observationsprotokoll, diagram (Lotusdiagram), dokumentationsmallar (TRAS och RA-plan) veckobrev och planeringar. Dessa används sedan som reflektionsunderlag. Loggbok används som hjälp för att skriva ner tankar och reflektioner. Reflektionsprotokoll och dokumentationsmallar används som stöd för att kunna strukturera upp dokumentation. Observationsprotokoll används för att observera enskilda barn och deras förmågor. Diagram som Lotusdiagrammet används för att säkerställa att alla målen i läroplanen behandlas genom att varje aktivitet analyseras utifrån dessa. Penna och papper, dator och iPad är verktyg som används för skriftlig dokumentation.

Exempel på dokumentation med reflektionsprotokoll:

Intervjuare: Då kommer vi till själva frågorna... Vad är dokumentation för dig?

Vad innebär det? Vad gör ni?

Louise: För mig innebär det att man kontinuerligt tittar på verksamheten och tar bilder och skriver och ser barnen och verksamheten på ett lite djupare plan liksom

Intervjuare: Har du något praktiskt exempel?

Louise: Eh, ja... det är ju alltså nu när vi har börjat med dom här "Gluttarna" som vi kallar det som är en form av reflektionsprotokoll där vi skriver Gjort, vad vi har gjort och sen Tänkt, hur vi har tänkt och sen Lärt, vad vi har lärt oss och vad barnen har lärt sig och sen Utvecklat. G-T-L-U. Och sen så tittar vi på det och så gör vi det i arbetslaget allihopa och ser vad vi får ut av dom här små situationerna som vi har med barnen.

Exempel på dokumentation med lotusdiagram:

Intervjuare: Använder du någon speciell metod?

Beata: Nej, men vi använder lotusdiagram för att se vilka delar i läroplanen vi använder i aktiviteter. Det var en mall som en föreläsare visade som vi ska börja använda oss utav. Man skriver aktiviteten i mitten, och så står olika mål från läroplanen där så ser man vilka mål man får med i en aktivitet. Så bockar man av och är det något man inte får med, så får man se till att få med det i någon annan aktivitet.

5.2.2 Med hjälp av IKT

IKT står för informations- och kommunikationsteknik. Inom IKT finns olika verktyg som används för att dokumentera verksamheten. Kamera och iPad är två verktyg som används i verksamheten genom att ta foton och spela in film på barn och aktiviteter. Det förekommer att dokumentationen visas på en bildskärm för foto som sitter uppe på väggen i hallen för att visa verksamheten för föräldrar. Verktygen används för film och ljudupptagning av intervjuer, för att fotografera och filma barn, barns lärprocesser, barns utveckling och aktiviteter. Att filma används även för att synliggöra situationer i verksamheter. Verktygen används även för att skapa digitala portfolios. Med hjälp av datorn, som är ytterligare ett verktyg, läggs dokumentation i form av text, foton och film upp på Hjärntorget (internetportal) som pedagoger och föräldrar använder som forum för kommunikation. Hjärntorget används även för att synliggöra och visa upp verksamheten för föräldrar. Datorn används också för att fylla i reflektionsmallar samt att skriva ut texter och bilder till dokumentationer som ska sparas och synliggöras för barn och föräldrar.

Exempel på att använda digitala verktyg:

Intervjuare: På vilka sätt dokumenterar du? Du pratar om kort och filmer...

Marie: Ja, jag försöker använda digitala verktyg ganska ofta. För det, ibland går det snabbare. När man kan dem och det blir lättare, det blir så tydligt att visa föräldrarna. En liten film om till exempel en gång när vi gjorde en utflykt till konserthuset. Så får man med det på 5-10 minuter, vår förmiddag tillsammans.

Sedan att man tar kort och skriver om till exempel när man var på biblioteket, att det blir en process. Man synliggör det enkelt med kort.

Exempel på att använda Hjärntorget:

Intervjuare: Använder du dig av IKT?

Sandra: [...] Här i området där vi jobbar, så är det meningen att alla ska ha digitala portfolios. Men det är väl ingen tidsgräns... men mer och mer att det skall gå in på det, att det ska ligga så att föräldrarna skall komma åt det från Hjärntorget. Då kommer det bli lättare... mer för barnen säkert, och hjälpa till att titta på det... och man kan visa det både hemma och på förskolan... saker som dom har gjort och lagt in.

5.2.3 Barns skapande

Barn skapande är något som används för att dokumentera verksamhet. Under intervjuerna uttrycks att barns skapande tas till vara på och att barnen är delaktiga i dokumentationen, eftersom man sparar deras skapande. Det är filmer som barnen har gjort, deras teckningar och skrifter som sedan sparas för att visa på barnens lärande och utveckling. Dokumentationen visas ofta genom att den sätts upp på väggarna för att synliggöra barns lärande.

Exempel på att barns skapande används för att dokumentera:

Intervjuare: Vad är dokumentation för dig och vad innebär det för din verksamhet?

Ge mig något exempel.

Marie: Dokumentation för mig är väl att man sparar barns teckningar och ser deras teckningsutveckling. Och likaså barnens skrivutveckling.

5.2.4 Samlad dokumentation

Att samla dokumentation i pärmar, portfolio (pappersform samt digital form) och projektbok är exempel på dokumentation där alla de ovanstående kategorierna (*skriftligt, med hjälp av IKT och barns skapande*) finns med. Barns och pedagogers dokumentationer används i samverkan för att ge en bredare bild av barnets eller barnens lärande. Arbetet med pärmar och portfolio innebär att skriftlig dokumentation ihop med bilder, filmer och skapande sparas samlat för att synliggöra barns lärande och utveckling. Arbetssättet med pärmar och portfolio skiljer sig inte nämnvärt. Arbetet med projektboken, som en pedagog berättar om, innebär dokumentation av ett temaarbete kring vatten där foton, text och barnens skapande används för att visa temats process.

Exempel på att dokumentera med hjälp av projektbok:

Emma: Och sen när vi dokumenterar barnens lärande då har vi ju det samlat i en bok och just nu är det liksom fokus på temat, det är det vi sätter in där. Sen kan ju en sån bok innefatta olika, men just nu där vi står så känner vi att vi fokuserar på tema vatten.

Intervjuare: Är det en portfolio för varje barn eller...

Emma: Nej, [...]. Det är en stor bok där vi sätter in hur vi arbetar med temat vatten och den är för alla barnen i gruppen om man säger så.

Exempel på att dokumentera med hjälp av pärmar:

Intervjuare: Du pratar om det här med pärmar, att ni använder det för dokumentation. Vad innebär det arbetet?

Marie: [...] Vi försöker spara ett par teckningar per termin. Vi försöker få in kort på barns lärprocesser, handavtryck. Ja man samlar några sånna guldkorn från barnens tid på förskolan. Den får dom sen när dom slutar och dom blir väldigt glada för den här pärmen. Då kan dom gå tillbaka och titta på hur dom från kladdstadiet kan göra fina teckningar med många detaljer och hur dom kan skriva sitt namn. Så det är väldigt uppskattat. Sen så önskar man att man hade mer tid så att man kunde göra dom mer innehållsrika och göra kopplingar till läroplanen, lärprocesser och vad dom lär sig och så.

5.2.5 Med hjälp av utvärdering

Det uttrycks att utvärderingar görs och används som en form av dokumentation. Med hjälp av tidigare dokumentationer görs en utvärdering som kan ha koppling både i den tidigare utvärderingen och syfta framåt mot nästa. Utvärderingen benämns inte som en dokumentation men utvärderingen används på ett sådant liknande sätt som dokumentation att kopplingen kan dras.

Exempel på att utvärdering ses som dokumentation:

Intervjuare: Utvärdering då, vad är det som utvärderas i verksamheten?

Emma: Jaa... och kanske mer att man utvärderar... jag tycker det går stick i stäv lite, man utvärderar lite på vägen också. Men i och med att du har dom här planerna eller mallarna att följa, så är det också "Hur gick det... hur går..." det är ju en slags utvärdering det också. Förut så satt man så att "Nu ska vi utvärdera, utvärdera vårt arbete. Nu är det slutet av den här terminen". Jag kan tycka att man lite gör det på vägen nu också genom att man sitter och skriver i dom här (syftar på RA-plan och dokumentationsmallar) mer kontinuerligt, så kan man känna att man följer det mer hela vägen på nått sätt.

5.2.6 Med hjälp av läroplanen

Det uttrycks att man med hjälp av läroplanen och dess mål dokumenterar verksamheten. Utifrån läroplanen dokumenteras mål för att säkerställa att arbetet sker i enlighet med uppdraget och att barnen får möjlighet att lära utifrån alla strävansmål. Lotusdiagrammet är ett skriftligt verktyg som används för att just synliggöra vilka mål som behandlas under olika aktiviteter.

Exempel på att dokumentera med hjälp av läroplanen.

Intervjuare: Använder du någon speciell metod eller modell för dokumentation?

Sara: [...]. Vi följer Lpfö. Och har den också som stöd där bak för att se om man får med läroplanen. Så att man får med alla delarna och att man inte missar något av målen.

5.2.7 Sammanfattning

Vi har kunnat utläsa sex kategorier kring hur pedagoger dokumenterar. *Skriftligt* är den första kategorin, där pedagoger med hjälp av skriftligt material som loggböcker, reflektionsprotokoll, observationsprotokoll, diagram, dokumentationsmallar, veckobrev och planeringar dokumenterar. Den andra kategorin är *med hjälp av IKT* och innebär att pedagoger använder kamera och iPad för fotografering, filminspelning och ljudinspelning av barn och aktiviteter samt använder dator för att skriva ut och sammanställa dokumentationen. *Barns skapande*, som är den tredje kategorin, innebär att barns skapande av bilder samt skrift används som ett sätt att dokumentera det enskilda barnets lärande och även vad som händer i verksamheten. I den fjärde kategorin *samlad dokumentation* används alla de andra tre kategorierna för att tillsammans skapa levande dokumentationer av barns lärande och utveckling i temaböcker i portfolios och pärmar. I den femte kategorin, *med hjälp av utvärdering*, används utvärderingen som en metod för att dokumentera sin verksamhet ur ett helhetsperspektiv. Den sista kategorin är *med hjälp av läroplanen* och där dokumenteras verksamheten utifrån läroplanens mål för att säkerställa att alla mål blir behandlade.

5.3 Varför dokumenterar pedagoger i förskolan?

Under rubriken kommer vi att redovisa vilka syften pedagoger har för att dokumentera i verksamheten. Utifrån intervjuerna har vi kategoriserat pedagogernas uttryckta syfte med sin dokumentation i följande kategorier *för barnen, för yrkesrollen, för föräldrarna, för verksamheten, för utvärdering, för andra myndigheter, för sakens skull* och *för trivsel*.

5.3.1 För barnen

Syftet med att dokumentera för barnens skull uttrycks som att man vill synliggöra barns lärprocesser och utveckling för dem själva för att främja deras lärande. Att dokumentera för att få syn på barnens intressen och delaktighet och sedan kunna ta vara på det och använda det i verksamheten lyfts också fram som ett syfte. Även att för sig själv dokumentera barns utveckling inför utvecklingssamtal är en del av dokumentationen som uttrycks.

Dokumentation används också för att kunna visa barnen vad de gjort i verksamheten och för att skapa möjligheter för repetition, att minnas och för reflektion.

Exempel på att dokumentera för barnen:

Intervjuare: Varför dokumenterar du? Har du något syfte?

Paula: Ja, det är för att utvecklas! För att kunna se lärprocesser, för att kunna utveckla verksamheten. För att barnen ska få utvecklas i sitt lärande så dokumenterar man och pratar om det. ”Vi gjorde det här, hur kändes det?” och så kan man se på bilder när man gjorde det och se produkten. Sen kan man även ha tagit kort under processen och återkoppla till det. Man kan föra samtal kring det, för barn har svårt att koppla ihop och komma ihåg hela processen när det var förra veckan vi gjorde det. Men om dom får se bilderna kan dom prata om det en längre tid.

5.3.2 För yrkesrollen

Syftet att dokumentera för yrkesrollens skull uttrycks som att dokumentation görs för att kunna se på sig själv och sitt agerande. Att reflektera enskilt utifrån dokumentationen ger sedan möjlighet att kunna utvecklas i sin yrkesroll som förskollärare. Det ger även möjlighet att utvärdera aktiviteter och metoder som används för att kontinuerligt kunna förbättra verksamheten och möjligheter för barns lärande. Det handlar om att reflektera och skriftligt dokumentera samt att filma sig själv i situationer. Reflektion i arbetslaget bidrar med ytterligare två viktiga aspekter, nämligen att man får ta del av varandras kompetenser och perspektiv.

Exempel på att reflektera enskilt:

Intervjuare: Känner du att du har någon möjlighet att reflektera för dig själv när inte kollegorna är med?

Emma: Vi har ju egen... egen planeringstid, enskilt som pedagog varje vecka också en stund. Då har jag möjlighet alltså, att sitta och skriva ner eller bara fundera.

Exempel på reflektion i arbetslaget:

Intervjuare: Vad innebär reflektion för dig i din verksamhet?

Beata: Det är att framförallt att man kan få sitta i personalgruppen och se till exempel en film då och diskutera den här situationen. Både vad barnen gör och vad dom verkar vara intresserade av och även hur man själv agerar. Man ser kanske...”Det där kanske inte var så bra, kanske man kan göra så istället.”.

5.3.3 För föräldrarna

Syftet med att dokumentera för föräldrarnas skull uttrycks som att det är viktigt att visa föräldrarna verksamheten och barnens vardag i förskolan för att de ska veta vad barnen gör under veckorna, och även för att de ska få se barnens utveckling. Dokumentation inför utvecklingssamtal lyfts också fram. Det är dock inte alltid det uttrycks något pedagogiskt syfte med dokumentationen för föräldrarna. Ett skäl till detta är att det kommer önskemål eller krav från föräldrarna om att de vill se vad barnen gör.

Exempel på att dokumentera för att visa upp verksamheten för föräldrar:

Intervjuare: Har du någon tanke på varför du dokumenterar? Vad vill du uppnå med dokumentation?

Marie: [...] Sedan är det ju dels för att visa föräldrarna. För dom missar så otroligt mycket när barnen är här varje dag. Så vill man visa dom vad barnen gör och att dom är glada.

Exempel på att dokumentera för att föräldrarna önskar/kräver det:

Intervjuare: Och varför dokumenterar du?

Sandra: [...] Ja, och sen vanlig dokumentation för föräldrarna för att se vad som händer. För att det är väldigt viktigt för många föräldrar. Dom vill se att vi gör någonting och vad vi gör. För många föräldrar räcker det inte med att säga att "idag har vi lekt" eller "vi har...". Det duger inte.

5.3.4 För verksamheten

Syftet med att dokumentera för verksamhetens skull uttrycks som att dokumentation används som grund för att kunna förändra och utveckla verksamheten, föra den framåt och för att kunna säkerställa att arbetet sker utifrån läroplanens mål. Reflektion lyfts fram som ett verktyg för att möjliggöra detta. Genom dokumentation kan man få syn på situationer som kan förbättras för att utöka möjligheten för barnens lärande. Det uttrycks som ett verktyg för att "kvalitetssäkra" sin verksamhet.

Exempel på att dokumentera för att utveckla verksamheten:

Intervjuare: Varför dokumenterar du?

Emma: [...] men dels för att synliggöra verksamheten. Den här boken (syftar på projektbok) den är ju tillgänglig, den uppmanar vi ju föräldrarna att den har vi, den är till för barnen, den är till för oss som vuxna... pedagoger som arbetar här. Sen är det ju för att kunna gå vidare i sitt planeringsarbete också [...] så vi har den alltså som en utgångspunkt för vårt fortsatta arbete kan man säga.

5.3.5 För utvärdering

Syftet att dokumentera för utvärdering innebär att dokumentationen görs för att användas som underlag vid utvärderingar. Det uttrycks att dokumentationen kan ses som en förutsättning för att göra en objektiv utvärdering eftersom det är svårt att minnas vad man gjort under terminen och hur barnen har utvecklats. Material för utvärderingar som nämns är terminsutvärderingar, verksamhetsutvärderingar, föräldraenkäter, barnintervjuer och utvärderingar av temaarbeten. Dokumentationen ses som stöd för att komma ihåg det som gjorts och för att se om man uppnått de mål som satts upp.

Exempel på att använda dokumentation för att utvärdera:

Intervjuare: Vad utvärderas i verksamheten?

Louise: Jaa du. Alltså vi sammanfattar ju alla de här reflektionsprotokollen då som vi gör i en matris. Så det som vi egentligen utvärderar det är ju... vi har ju ett väldigt precist mål i verksamhetsplanen, eller vi har ju flera, men även ett som vi försöker utvärdera lite mer och det är ju det som vi följer i protokollen och sen så försöker vi se i den här matrisen, och där ser man faktiskt vad som har hänt, hur långt vi har kommit.

5.3.6 För andra myndigheter

Syftet med att dokumentera för andra myndigheter är att dokumentationer ska finnas om det sker ett samarbete mellan förskolan och utomstående myndigheter. Det uttrycks under intervjuerna att information kring barn kan efterfrågas av Socialtjänsten, BUP (Barn och ungdomspsykiatri) och BVC (barnavårdscentralen). Att ha dokumentationer kring de enskilda barnen, deras utveckling och speciella omständigheter är därför en hjälp för pedagoger vid informationsutlämnandet. Det framkommer att detta finns i åtanke när dokumentation görs ute på förskolor.

Exempel på att dokumentera för andra myndigheter:

Intervjuare: Används dokumentation efter att du gjort den? Vad har du för syfte med det i så fall?

Sara: Jo men dokumentationen kan ju komma att användas efteråt... [...] Eller om man får någon kontakt med BVC som frågar kanske frågor om detta barnet eller om det är någon annan inkopplad, det kan ju vara Socialen. Det kan ju vara bra att ha lite kött på benen. Det finns ju så många som kan vara inblandade. Så man har lite nerskrivet, lite tankar och så för att kunna bemöta deras frågor.

5.3.7 För sakens skull

Syftet med att dokumentera kan upplevas som att viss dokumentation görs enbart ”för sakens skull”. Med detta menas att det inte känns som att dokumentationen har något meningsfullt syfte utan att den görs enbart för att det känns som att man borde. Det kan också handla om att när arbetet med dokumentation som metod inleddes i verksamheten dokumenterades det för att det var ”ålagt från chefen”.

Exempel på att dokumentera för sakens skull:

Intervjuare: Varför dokumenterar du? Vad är ditt syfte med dokumentationen?

Sara: Ja, varför vi dokumenterar, det är ju dels att vi först blev beordrade att dokumentera, så är det ju. I början så tyckte man ju att det var väldigt mycket dokumentation. Innan man är van så blir ju allting väldigt mycket.

5.3.8 För trivsel

Syftet med att dokumentera för trivsel uttrycks som att det är roligt och mysigt att ha dokumentationer från utflykter eller speciella händelser för att kunna titta på vid senare tillfällen. Dessa händelser dokumenteras medvetet utan något pedagogiskt syfte. Det handlar om att sätta upp eller visa kort och bilder.

Exempel på dokumentation för trivsel:

Intervjuare: Använder du dig av IKT? Kamera, dator, all sorts digitalt...

Louise: Ja, vi filmar ju inte jättemycket. Men vi tar mycket bilder som vi skriver ut. Eller så har vi ju också en skärm, en sån där fotoskärm, men den har vi ju inte riktigt börjat använda. För det är ju också en, eller det är ju mer sådana bilder, som när man har varit på utflykt, så kan man lägga in dom bilderna där. Det kanske inte är en pedagogisk dokumentation, men det är ju ändå kul att få upp bilderna.

5.3.9 Sammanfattning

Vi har kunnat utläsa åtta kategorier om varför pedagoger dokumenterar. Den första kategorin, *för barnen*, innebär att dokumentation görs för att synliggöra barns utveckling och lärande för barnens skull. I *för yrkesrollen*, som är den andra kategorin, är syftet att dokumentera för att få syn på sin yrkesroll och sitt agerande i olika situationer i verksamheten. Den tredje kategorin, *för föräldrarna*, belyser att dokumentation görs för föräldrars skull. Dels för att pedagogerna anser att det är viktigt och dels på grund av föräldrars krav. *För verksamheten*, den fjärde kategorin, innebär att dokumentationen görs för att bidra till verksamhetens utveckling. Den femte kategorin är *för utvärdering*, och dess syfte är att dokumentera för att ha en grund för utvärdering. Kategori sex, *för andra myndigheter*, handlar om att dokumentera för att ha en grund om andra myndigheter vill ha information om ett specifikt barn. *För sakens skull* är den sjunde kategorin. Här uttrycks att pedagoger ibland inte ser någon mening med att dokumentera och att det ibland görs för att det beordrats och inte för att man själv vill. Den sista kategorin är *för trivsel* vilken innebär att dokumentationen görs för att det anses vara roligt och mysigt att ha bilder från till exempel utflykter.

5.4 Barns delaktighet

Det framkommer under intervjuerna att barns delaktighet är något som pedagoger ser som en viktig aspekt för arbetet med dokumentation. *Hur* barns delaktighet ser ut i verksamheten

samt tankar om *varför* barn ska vara delaktiga är två aspekter av barns delaktighet. Utifrån pedagogernas tankar har vi kategoriserat dessa aspekter och de kommer att presenteras under denna rubrik.

5.4.1 Hur arbetar man med barns delaktighet?

Det visar sig under intervjuerna att barns delaktighet i dokumentationsarbetet ses utifrån olika perspektiv. Det innebär att barn är delaktiga på olika sätt i dokumentationerna. De kategorier vi har kommit fram till är *barn som aktörer, barns delaktighet som önskvärt, barn är delaktiga i dokumentationsstadiet, barn är delaktiga i diskussions- och reflektionsprocessen och barn är delaktiga i hela processen.*

5.4.1.1 Barn som aktörer

Att se på barn som aktörer är ett sätt att se på barns delaktighet som framkommer under intervjuerna. Det innebär att barn är de som står i fokus när det tas bilder, filmas och observeras. Barn är aktörer och objekt för dokumentation men inte delaktiga i själva dokumentationsprocessen utan den är pedagoger helt ansvariga för.

Exempel på att barn ses som aktörer:

Intervjuare: På vilka sätt är era barn delaktiga i dokumentationen?

Sara: Ja hur är dom delaktiga... ja, dom är ju delaktiga för på vissa saker gör dom innehållet i dokumentationen, om dom gör självporträtt. Dom är delaktiga om vi intervjuar dom. Dom är delaktiga i aktiviteterna som vi dokumenterar, och dom är delaktiga om vi har något tema också. Då är dom ju delaktiga. Och dom är delaktiga om man dokumenterar till exempel det här med lek.

5.4.1.2 Barns delaktighet som önskvärt

Att barn inte är delaktiga i dokumentationsarbetet är något som uttrycks under intervjuerna. Det uttrycks att barns delaktighet är viktigt och att pedagogerna har en plan för det arbetet men att det inte finns förutsättningar för det i verksamheten för tillfället. På grund av nya arbetslag för denna termin har allt fokus lagts på att arbeta ihop barngruppen och dokumentationsarbetet har därför lagts åt sidan för att tas upp när det finns mer tid.

Exempel på barns delaktighet som önskvärt:

Intervjuare: När ni gör dokumentationer, hur använder ni dom efteråt?

Paula: Ja, nu har vi ju inte kommit igång så jättemycket med dokumentation denna terminen. För det har varit så mycket med gruppen. Men vår tanke är att vi ska komma igång mer och mer med det nu och pratar mycket om det. Då är det att använda det tillsammans med barn och låta dom kunna vara med och reflektera. Att försöka göra den aktuell (syftar på för barnen).

5.4.1.3 Barn är delaktiga i dokumentationsstadiet

Att barn är delaktiga och medverkande i att dokumentera framkommer under intervjuerna. Det innebär att barn är medskapare av en del av den dokumentation som görs genom barns skapande som att själva ta fotografier, måla bilder eller att genom att vara med och bidra när olika delar sätts ihop till en samlad dokumentation. I arbetet med projektboken (se avsnitt 5.2.4) är barnen med och dokumenterar genom att de är med och bestämmer vad som ska sättas in, vad som ska skrivas till bilder och även lyfter fram andra delar av arbetet de vill ska finnas med i boken. Det uttrycks att barns skapande i form av fotografier och bilder sätts in i portfolios och pärmar, detta är också en del av att vara delaktig i dokumentationsstadiet.

Exempel på barns delaktighet i dokumentationsstadiet:

Intervjuare: På vilket sätt är barnen delaktiga i dokumentationen?

Sandra: [...]. Dom större barnen kan vara delaktiga så på det sättet att dom får ibland låna kameran, när dom vill eller när det är något särskilt som vi vill att dom

skall göra. Men oftast är det dom själva som gör det. Och det är mycket av fotona som vi använder till portfolion. Det blir väldigt roligt när dom fotograferar det dom gör och saker som dom tycker är intressant.

5.4.1.4 Barn är delaktiga i diskussions- och reflektionsprocessen

Det framgår utifrån intervjuaren att barn är delaktiga i diskussioner och reflektioner kring arbetet. Barn är delaktiga i dokumentationsarbetet genom diskussion och reflektion kring fotografier, filmer och andra dokumentationer som gjorts av pedagoger. De är alltså delaktiga i nästa steg i processen men inte i dokumenterandet.

Exempel på barns delaktighet genom diskussion och reflektion:

Intervjuare: På vilka sätt är barnen delaktiga i den dokumentationen du gör?

Greta: För det första är dom med, om vi ska prata lite om det här med kort, dom vill gärna vara med och se. Jag kan ta ett exempel från idag. Vi satt och tittade på korten från ett studiebesök min kollega hade gjort och det var spännande för barnen. "Åh, kan man göra så" satt dom och sa [...]. Det är roligt som pedagog för man kan få höra väldigt mycket i diskussionerna och snappa upp det. Jag tror att det i såna situationer är viktigt att vara avvaktande och fråga barnen "Vad händer på kortet?" men inte berätta själv vad som händer utan låta barnen få komma in och prata. Det blir som samtalsbilder. Du kan vara pedagogen som ställer nyfikna och medupptäckande frågor och så får barnen vara dom som berättar för dig. För du kan ha sett en sak i bilden men dom kanske ser nått helt annat. Det är ju det som är så fantastiskt, att då har den bilden tolkats om på deras nivå och då kan du lära dig av dom.

5.4.1.5 Barn är delaktiga i hela processen

Att barn är delaktiga i hela dokumentationsprocessen lyfts också fram i intervjuerna. Att vara delaktig i hela processen innebär att man är med i alla delar av dokumentationsarbetet, det vill säga i dokumentationsstadiet och sedan också i diskussion och reflektionsstadiet. Barns delaktighet i hela processen används i arbetet med portfolio, pärmar och projektboken (se avsnitt 5.2.4). Det uttrycks en vilja att barnen ska få vara mer delaktiga i dokumentationens olika delar.

Exempel på barns delaktighet genom att vara en del av hela processen:

Intervjuare: Jaa, på vilka sätt är era barn delaktiga?

Emma: Dom är ju delaktiga dels med att dom är med när vi, inte alltid men ofta är dom med, när vi sätter in korten, rent praktiskt, i den gemensamma boken och tittar och samtalar. Där ställer vi frågor också så att dom kommer med sin reflektion och vi skriver ner det. Samtidigt som det kan vara den vuxnes reflektion i den här gemensamma boken också.[...]

Intervjuare: Hur delaktiga är barnen i reflektionsarbetet?

Emma: Ja, en reflektion är det jag nämnde tidigare att man tillsammans med barnen är med och klistrar in. Det är ett sätt för dom att också reflektera tillbaka om jag ställer frågor. Man kan göra det på olika sätt. Du kan klistra in när barnet sitter bredvid och dom ser ju. Men ställer du frågor också "Kan du berätta..." så ökar det också möjligheten till läroprocessen och alltihopa. Och sen som jag sa också, att man tar fram boken och tittar "Vad var det vi gjorde här och varför gjorde vi så? Eller vad tror ni kommer hända nu"... att frågorna man ställer är ju ganska viktiga. Så det är väl på så sätt jag tycker att man reflekterar ihop med barnen.

5.4.1.6 Sammanfattning

Vi har kunnat utläsa fem kategorier om hur barn är delaktiga i dokumentationsarbetet. Den första kategorin, *barn som aktörer*, uttrycks som att barn är delaktiga genom att vara aktörer i dokumentationen. Det vill säga att de är fokus för dokumenterandet men inte en del av processen. I den andra kategorin, *barns delaktighet som önskvärt*, framgår det av pedagogernas svar att barnen inte är delaktiga i arbetet med dokumentation, men att de ser ett

syfte med det och planerar för att barnen ska få vara delaktiga. Att *barn är delaktiga i dokumentationsprocessen* är den tredje kategorin. Här framgår att barn är delaktiga genom att skapa material till dokumentationerna samt att sammanställa dokumentation. *Barn är delaktiga i diskussions- och reflektionsprocessen* är en fjärde kategori som innebär att barnen är med i diskussion och reflektion kring dokumentationer som pedagogerna har gjort. Den sista kategorin är *barn är delaktiga i hela processen* där det lyfts fram att barn är med i dokumentationens alla olika delar. Barnen är därför både med i arbetet med dokumentationsprocessen och sedan i diskussions- och reflektionsprocessen kring dokumentationerna.

5.4.2 Varför ska barn vara delaktiga i dokumentation?

Det lyfts under intervjuerna fram olika syften med att barn ska vara delaktiga i dokumentationsprocessen. Dessa syften har vi kategoriserat i *barn kan se sin utveckling och sina lärprocesser, för att få syn på barns perspektiv och intressen, barn lär genom att vara aktör i dokumentation och barns delaktighet skapar möjlighet för samlärande.*

5.4.2.1 Barn kan se sin utveckling och sina lärprocesser

Det framkommer att barn genom att de är delaktiga i dokumentation får möjlighet att få syn på sin utveckling och sina lärprocesser, vilket skapar en grund för lärande. En fördel med att barn är delaktiga i dokumentationen är att lärprocessen och utvecklingen synliggörs genom att barn ser på bilder som visar olika delar i deras skrift- och/eller teckningsutveckling, bilder som visar när de lärt sig något eller filmer som synliggör en lärprocess.

Exempel på att barn får syn på sin egen utveckling:

Intervjuare: Ser du några andra fördelar än just det att du kan få syn på barnens perspektiv, genom att dom är delaktiga?

Greta: Ja, förutom att dom kan återberätta för en pedagog tror jag att de kan upptäcka saker om sig själv, vad dom kan. Dom kan bli stolta över sig själva. Dom ser sig själva, sin utveckling.

5.4.2.2 För att få syn på barns perspektiv och intressen

Att få syn på barns perspektiv och intressen anges som en fördel med att barn är delaktiga i dokumentationsarbetet. Genom att barn är med i diskussioner och reflektioner kring bilder och filmer som pedagoger har tagit skapas möjligheter att förstå och se barns perspektiv och deras intressen. Detta anges som viktigt att ha som grund för att kunna planera verksamheten vidare och ta hänsyn till barnens intressen och erfarenheter i planeringen. Det innebär dels planering av nya aktiviteter och dels planering av pågående aktiviteter. Det uttrycks även att barn inte alltid är intresserade av just det pedagoger har planerat och att det då är viktigt att ta hänsyn till barnens intressen för att skapa så bra grunder för lärande som möjligt. Barns delaktighet möjliggör också att de själva kan genomföra och testa egna idéer och projekt.

Exempel på att få syn på barns perspektiv och intressen:

Intervjuare: På vilka sätt är era barn delaktiga i dokumentationen?

Beata: [...]. Som det var när vi startade det här projektet vi har nu, att vi började med vatten. Men barnen var inte intresserade, utan på något sätt har dom kommit in på att dom ville bygga en koja. Och då gick vi över till det istället. Man måste vara lyhörd att man inte "Nu har vi bestämt det och då gör vi det" utan man måste se vad barnen är intresserade av.

Intervjuare: Vilka fördelar kan du se med att barnen är med i dokumentationen?

Beata: Ja, det är ju att man får reda på deras intressen och kan spinna vidare på det, framförallt. Och att dom blir mycket mera engagerade då, och då lär dom sig mycket mer saker.

5.4.2.3 Barn lär genom att vara aktör i dokumentation

Det lyfts fram att barn genom att vara aktörer och objekt för dokumentation kan få erfarenheter, inte av dokumentationsprocessen, i sig utan saker som involveras i dokumentationen. De får kunskaper om att använda datorn som verktyg och de tillägnar sig språk genom att delta i samspelet kring dokumentationsarbetet.

Exempel på att lära genom att vara aktör i dokumentation:

Intervjuare: Och vilka fördelar kan du se med att barnen är med i dokumentationen?

Sara: [...]. Och sen lär dom sig på det. Dom lär sig att vara med i dokumentationen. Dom får ju ett kunnande om IT och dator. Dom får ju ett kunnande om att texten som man skriver betyder nått. Det är en fördel.

5.4.2.4 Barns delaktighet skapar möjlighet för samlärande

Det uttrycks att barns delaktighet i dokumentationen kan möjliggöra samlärande barn emellan. Dokumentation möjliggör samtal och reflektion mellan barn och ger en möjlighet att ta del av andras perspektiv och även lära ut till andra. Att lära ut till andra kan även göra att barnens lärande fördjupas och befästs.

Exempel på att dokumentation skapar möjlighet för samlärande:

Intervjuare: Och hur ser du på barns lärande i samband med dokumentation?

Sandra: Jag kan säga det en gång till då att...att det blir att dom ser sin egen lärandeprocess, att det blir tydligt för dom själva hur dom lär sig, och att dom har lärt sig någonting. Och samma sak, man kan titta på någon kompis som förklarar att ”Det här lärde jag mig, och då gjorde jag det här och det här” och då kan det bli ”Ahaaa!” och då kan den på det sättet lära sina andra kompisar. Så det är det med samlärande igen.

5.4.2.5 Sammanfattning

Vi har kunnat utläsa fyra kategorier för varför barns delaktighet är viktig i dokumentationsarbetet. Kategorin barn kan se sin utveckling och sina läroprocesser som är den första kategorin handlar om vikten av att lärande kan synliggöras för barnen om de är delaktiga. Den andra kategorin, för att få sin på barns perspektiv och intressen, uttrycks som att barns delaktighet leder till att man kan se barnens perspektiv och fånga deras intressen. Barn lär genom att vara aktör i dokumentation är den tredje kategorin och lyfter fram att barn genom att vara aktörer tillägnar sig kunskap genom att vara involverade i dokumentationen, utan att vara med i själva dokumentationsprocessen. Den sista kategorin, barns delaktighet skapar möjlighet för samlärande, handlar om hur dokumentationen möjliggör att barnen kan ta del av andras perspektiv och lära av varandra.

5.5 Sammanfattande slutsats

Resultatet visar att det finns många olika sätt att tänka kring i arbetet med dokumentation. Det framkommer under intervjuerna att samtliga pedagoger säger sig använda dokumentation i sin verksamhet men att dokumentationens vad, hur och varför skiljer sig åt. Resultatet visar att pedagogerna använder sig av flera olika vad, hur och varför när de arbetar med dokumentation. Fokus för pedagogers dokumentation är att den är till för barnen, verksamheten och den egna yrkesrollen. Dokumentation görs genom skrift, användande av IKT, samlad dokumentation samt utvärdering. Syftena för dokumentation sträcker sig från att den är till för barnen, till för sig själv, till för föräldrarna och till för andra myndigheter. Dokumentation görs även för verksamhetens utveckling och för att det är trevligt för barn, föräldrar och pedagoger. Det innebär till exempel att pedagoger inte enbart dokumenterar barns utveckling utan även dokumenterar verksamheten. Det innebär att pedagoger till exempel inte bara använder skrift utan också filmer, eller att pedagoger inte bara har syftet att dokumentera för att kunna utvärdera utan även gör det för föräldrarnas skull. Slutsatsen vi

drar utifrån resultatet är att pedagogerna besitter kompetens inom området dokumentation. I vilken grad och om dokumentation används i det praktiska arbetet är dock aspekter som vi inte kan säga att resultatet visar. Vi menar dock att resultatet visar att pedagoger har kompetens genom att de för resonemang om metoder och syften för dokumentation och därmed visar på teoretisk kunskap om ämnet.

I resultatet visar det sig att beroende på vilket syfte (varför) dokumentationen har så ger det olika innehåll (vad) och metoder (hur). Om syftet med dokumentationen till exempel är att göra den för trivselns skull fokuseras innehållet till roliga delar av barnens vardag och metoden som används är kamera eller filminspelning eftersom dessa lättast synliggör detta. Om syftet istället är att dokumentera pedagogens roll blir loggbok ett möjligt val av metod och det är pedagogens agerande och tankar som står i fokus för innehållet. Slutsatsen vi kan dra är att det måste finnas bakomliggande faktorer som gör att man arbetar på olika sätt med dokumentation.

Barns delaktighet lyfts fram som något viktigt för utveckling, dels för pedagogerna, dels för barnen och dels för verksamheten. Arbetet med att göra barn delaktiga ser olika ut i verksamheterna men vi utläser att det finns en gemensam syn kring att barns delaktighet är en aspekt som är viktig för dokumentationsarbetet. Vi drar även här slutsatsen att bakomliggande faktorer påverkar arbetet med barns delaktighet. Slutsatserna kommer att diskuteras vidare i följande kapitel.

6. Diskussion

I kapitlet kommer vi först att diskutera hur metoden har fungerat för att besvara studiens syfte. Sedan diskuterar vi valda delar av resultatet som vi finner extra intressant. Vi tar även upp didaktiska konsekvenser vi kan se och till sist lyfter vi fram intressanta aspekter att forska vidare kring.

6.1 Metoddiskussion

I avsnittet kommer för- och nackdelar med undersökningens metod att diskuteras.

Vi upplever att intervjuerna har fungerat bra för att vi har fått svar på våra intervjufrågor och därigenom kunnat svara på våra frågeställningar. Genom att ha intervjuerna i avskilda rum har vi inte blivit nämnvärt störda under dessa vilket har påverkat resultatet positivt. Vi upplever, liksom Kvale (1997) skriver, att intervjuguiden vi skapat utifrån teman har fungerat som stöd för att kunna skapa samspel och dialog. I intervjuerna har vi genom dialog fått tag på pedagogers tankar om dokumentation, vilket Larsson (1986) lyfter fram som mål med forskning enligt en fenomenografisk forskningsansats. Många pedagoger hade läst frågorna redan i förväg vilket ledde till att pedagogerna kom med genomtänkta och utvecklade svar. Vi menar att utskickandet av intervjufrågorna var en viktig del i att få tag i pedagogernas upplevelser och tankar. Det pedagogerna gav uttryck för var inte bara något som de kom på i stunden och det ger studien högre tillförlitlighet. Vissa pedagoger upplevdes till en början som lite nervösa och det handlade mest om inspelningsmomentet. Under uppvärmningsfrågorna menar vi att nervositeten fick en chans att avta eftersom det skapade en inledning inför intervjufrågorna och inte gick direkt på. Vi upplever att nervositeten som fanns avtog, vilket har lett till att resultatet inte har påverkats av detta.

Erfarenheten av att intervjua är något som påverkar. Att ha rika erfarenheter av att intervjua gör det lättare att utforma intervjuerna och dess frågor, att under intervjuer följa upp de svar man får och att ställa relevanta följdfrågor för att man ska få svar på sina frågeställningar (Kvale, 1997). Vi har inte speciellt stor erfarenhet av att intervjua och en bra intervjuguide känns därför som en förutsättning för att resultatet av intervjuerna ska kunna svara på frågeställningarna. Vikten av att intervjufrågorna är kopplade till forskningsfrågorna är något Kvale belyser. Vi har fått stöd i skapandet av intervjuguiden av vår handledare som lett till att den utvecklats och fördjupats ytterligare.

Vi har sett en svårighet i intervjuarbetet när man är flera personer. Vi har tänkt att man inte kan sitta tre personer och intervjua en pedagog eftersom det hade kunnat skapa en utsatt situation för pedagogen och att det hade kunnat påverka resultatet negativt. Därför har vi valt att intervjua enskilt, men det har istället medfört en svårighet när sidospår dykt upp eftersom det varit omöjligt att följa upp dessa under de andra intervjuerna. Det har lett till att intressanta aspekter inte har kunnat redovisas i resultatet eftersom inte alla pedagoger har fått möjlighet att uttala sig i den specifika frågan, och att resultatet därför inte varit fullständigt och tillförlitligt. Exempelvis har aspekten svårigheter med dokumentation framkommit som sidospår och även om vi anser att det hade varit en intressant aspekt att lyfta fram i uppsatsen görs inte detta med tanke på att inte alla pedagoger fått uttala sig kring det.

När det kommer till ljudinspelningsmomentet gäller det, eftersom du som intervjuare är beroende av att tekniken fungerar. Vi har därför innan intervjuerna förberett oss genom att kontrollera tekniken och har därför under arbetets gång därför inte haft några problem som påverkat datainsamlingen.

I efterhand har vi resonerat vidare kring vårt val att förbereda pedagogerna med hjälp av

intervjufrågorna och om det kan ha styrts pedagogernas svar mot att fokusera på den pedagogiska dokumentation som görs. I intervjuguiden (se bilaga 2) handlar redan den andra frågan om vad begreppet pedagogisk dokumentation innebär och är utifrån Kvale (1997) en specifik fråga som egentligen bör ställas i slutet av en intervju. Att denna fråga ställdes så pass långt fram i intervjun kan ha lett till att pedagogerna möjligen har läst in en värdering i vårt sätt att formulera frågan och därför fokuserat sina svar på dokumentation de anser är pedagogisk och inte lyft fram annan dokumentation de gör. Det var inte vår avsikt att frågan skulle kunna tolkas värderande men det är något vi blivit medvetna om och tar lärdom från. På grund av de positiva aspekterna med att skicka ut intervjuguiden i förväg, som vi tidigare nämnt, ångrar vi inte att vi skickade ut den.

Utifrån det resultat vi kommit fram till i studien anser vi oss kunna svara på våra frågeställningar. Tillförlitligheten och giltigheten är hög utifrån Kvaless (1997) kvalitetsaspekter, som vi redogör för i metodkapitlet, med reservation för att vi ser en eventuell möjlighet att vår intervjuguide har lett pedagogerna mot att fokusera på pedagogisk dokumentation. Följande resonemang kring studiens giltighet och tillförlitlighet sker utifrån Kvaless kvalitetsaspekter. Tematiseringen av intervjuguiden utifrån syftet har gjort att vi fått ut kategorier ur empirin. Intervju har varit en bra metod för vårt undersökningsområde eftersom det är förskollärarna som har kunskaper om vad, hur och varför man dokumenterar i förskolan och det är en metod för att få tag i uppfattningar och kvalitativt skilda sätt att tänka. Den analytiska tolkningen av empirin anser vi genom vårt analysförfarande vara tillförlitlig. Detta genom att vi vid analysen har gjort överensstämmande tolkningar samt att handledaren har kunnat följa våra tankespår genom att vi tydligt redogör för det i vårt resultat.

Utifrån Larssons (2005) kriterier anser vi att vår studie uppfyller det pragmatiska kriteriet för giltighet genom att den kan komma till användning i förskoleverksamheter eftersom den synliggör och problematiserar dokumentation som arbetssätt. Studien är därmed giltig för pedagoger, lärarstudenter och förskolechefer. Det heuristiska värdet påverkar enligt Larsson också giltigheten och vi menar att vår studie har ett värde eftersom den är genomförd strax efter att den reviderade läroplanen med dess nya avsnitt om dokumentation infördes. Studien ger därigenom en inblick i hur pedagoger arbetar med dokumentation som arbetssätt i detta initieringsstadium och kan därför ligga till grund för jämförelser med framtida studier kring dokumentation. Studien skulle därmed kunna vara en del i att synliggöra utvecklingen av dokumentationsarbetet.

Gällande studiens generaliserbarhet anser vi att studien går att upprepa, som tidigare nämnts i metodkapitlet, men att den inte kan sägas vara generaliserbar eftersom det handlar om pedagogers erfarenheter och tankar och att eftersom synsätt förändras över tiden kanske inte utfallet av en ny studie blir detsamma.

6.2 Resultatdiskussion

Utifrån vårt resultat har vi besvarat syftet och frågeställningarna för undersökningen. Det visar vad, hur och varför pedagoger dokumenterar, att barns lärprocesser synliggörs, hur barns delaktighet ser ut i dokumentationsarbetet samt att dokumentation görs med syftet att det ska användas vid reflektion och utvärdering. Vidare kommer vi i kapitlet att diskutera intressanta aspekter ur resultatet för att fördjupa undersökningen. Vi kommer även att lyfta fram didaktiska slutsatser samt lyfta fram möjlig vidare forskning.

6.2.1 Pedagogers kompetens

En slutsats som vi dragit utifrån resultatet är att pedagogerna i vår undersökning visar att de besitter kunskap om att dokumentera på olika sätt. De visar även att de kan reflektera över varför dokumentation är värdefullt och vilka fördelar det har att låta olika dokumentationer komplettera varandra. Vi menar dock att resultatet i huvudsak kan uttala sig om den teoretiska

kunskapen eftersom vi inte gjort observationer kring vad som faktiskt utförs i verksamheten och hur det görs. Våra tidigare erfarenheter, som främst består av pedagogers praktiska arbete, står i kontrast mot studiens resultat. De kunskaper som resultatet visar att pedagoger besitter har vi inte sett omsatta i praktiken i verksamheter. Vi vill i denna diskussion dra en parallell till Carlgrens (2009) olika typer av kunskap. Vi menar precis som författaren att alla de fyra F:en är beroende av varandra. Man behöver teoretisk kunskap (fakta) för att kunna få förståelse och sedan omsätta det i praktiken (färdighet), och man behöver förståelse för färdigheten för att bli förtrogen med det. Med detta resonemang menar vi att pedagogerna i vår studie visar fakta- och förståelsekunskap, men att deras färdighetskunskap eller förtroendekunskap inte har framgått i någon större utsträckning i resultatet och vi kan därför heller inte uttala oss om dessa. Wehner-Godée (2011) menar att dokumentation som arbetssätt tar lång tid att tillägna sig och Sheridan och Pramling Samuelsson (2009) lyfter fram att dokumentationer som görs sällan har pedagogiska syften och sällan analyseras. Utifrån det kan vi ställa oss kritiska till om pedagogerna faktiskt använder dokumentation på det sätt resultatet visar. Att dokumentation som arbetssätt också är relativt nytt inom förskolan är ytterligare ett argument som stärker denna tanke. Det har inte varit syftet med studien att ta reda på hur pedagoger faktiskt arbetar men vi tycker oss dock kunna utläsa i resultatet att pedagoger i studien använder dokumentation i sina verksamheter. Ett exempel på detta hittar vi i citatet under kategorin *med samlad dokumentation* (se avsnitt 5.2.4) där en pedagog beskriver hur barns lärande dokumenteras i en projektbok. Det innebär att den teoretiska kunskap den pedagog besitter, i alla fall delar av den, även är praktisk kunskap/färdighetskunskap.

6.2.2 Bakomliggande faktorer till pedagogers dokumentationsarbete

Utifrån resultatet har vi dragit slutsatserna att det måste finnas bakomliggande faktorer till vad, hur och varför pedagoger dokumenterar eftersom det finns så många kvalitativt olika sätt att arbeta med det på. Vi menar liksom Wehner-Godée (2011) att den syn på lärande man har påverkar barnsynen och hur man arbetar med dokumentation. Vårt resultat visar att pedagogerna genom sina val av vad de dokumenterar ser det kompetenta barnet. Detta genom att de inte lägger någon vikt vid att dokumentera barns utveckling utifrån stadier utan istället fokuserar på barns lärprocesser, barns förståelse, barns tankar och deras individuella utveckling, vilket Lenz Taguchi (2012) menar är en del i att synliggöra det kompetenta barnet.

Vi menar vidare att den syn man har på dokumentation som arbetssätt bidrar till att man gör olika val i dokumentationsarbetet och att det finns olika faktorer som påverkar vilken syn man har på dokumentationsarbetet. I studien framkommer det att något som påverkar den syn man har på dokumentation som arbetssätt är direktiv från chefer. Att dokumentera *för sakens skull* (avsnitt 5.3.7) belyser att dokumentation görs för att man borde och att man inte ser någon mening i arbetsmetoden. Den ingång man får till arbetssättet påverkar därigenom hur man kommer att arbeta med det och det är därför av stor vikt att arbetssättet introduceras i verksamheten på ett sådant sätt att de som ska arbeta med det finner det intressant och användbart. Vi menar därför att chefer har en viktig roll i ett förändringsarbete som introduktionen för dokumentation utifrån läroplansförändringen är ute i verksamheter just nu.

Vi vill föra vidare resonemanget kring bakomliggande faktorer som påverkar dokumentationen. Vi menar att den kompetens man har om dokumentation är en sådan faktor, vilket även Wehner-Godée (2011) lyfter fram. Vilken utbildning pedagoger har kring dokumentation påverkar i sin tur kompetensen. Dels den utbildning pedagoger har fått på lärarutbildningen men också den fortbildning som getts via arbetsplatsen. Vår utbildning kring dokumentation har fram tills studiens skrivande varit bristfällig och vi kan därigenom anta att många andra inte heller fått tillräcklig kompetens via lärarutbildningen. Vidare menar vi att fortbildning från arbetsplatsen blir avgörande för den kompetens pedagoger får möjlighet att tillägna sig och hur de därigenom arbetar. I Lpfö-98 (Skolverket, 2010) lyfts det

just fram att pedagoger ska få kompetensutveckling för att kunna utföra sitt arbete professionellt.

Det framkommer i undersökningen att det finns olika fokusområden för dokumentationer i förskolorna. Alla pedagogerna dokumenterar inte alla de kategorier som nämnts utan väljer olika fokus för innehållet och har även olika syften för dokumentationer. Intresse är något som påverkar innehållet i dokumentationer menar Åberg och Lenz Taguchi (2005). Vi tolkar att detta kan vara något som påverkar innehåll och syften för dokumentationer. Barnsyn är något vi redan lyft fram som också påverkar. Ett exempel på en tankekedja kring vårt resonemang är att en pedagog med syn på barn som kompetenta kan intressera sig för hur barn lär och att det leder till att man väljer att dokumentera barns läroprocesser för att förstå detta. Därmed ger barnsynen specifika syften, som i sin tur ger ett innehåll för dokumentationen. Ytterligare ett exempel är att det också skulle kunna handla om att pedagoger intresserar sig för den egna yrkesrollen och därför väljer att rikta blicken mot sig själva för att de anser att det inte är barnen som ska utvärderas eller dokumenteras utan verksamheten eller den egna yrkesrollen.

Vi menar att dokumentationens vad, hur och varför är nära sammankopplade. Hur syfte och innehåll hänger ihop förklarades i ovanstående stycke men hur hänger då syfte och innehåll ihop med metod? Lenz Taguchi enligt Wehner-Godée (2000) menar att olika medier (hur) riktar fokus mot olika saker (vad) och att dokumentationer beroende på vilken metod som används därför får olika innehåll. Med tanke på att olika medium alltså ger olika fokus menar vi att metoden dels måste vara beroende av och dels måste väljas utifrån syftet med dokumentationen. Detta för att kunna synliggöra det innehåll man valt. Om man till exempel vill rikta blicken mot den egna yrkesrollen med syftet att se sitt förhållningssätt till barnen menar Wehner-Godée (2000) att man ska välja metoden videokamera eftersom det är den metoden som lämpar sig bäst för att få syn på sitt eget agerande i samspel med barn och vuxna.

6.2.3 Barns delaktighet

Resultatet visar att alla pedagoger inte gör barn delaktiga i dokumentationerna och vi drog slutsatsen att det måste finnas bakomliggande faktorer till varför arbetet med barns delaktighet ser ut som det gör. Det skulle kunna bero på pedagogernas barnsyn (Wehner-Godée, 2011) och att de har en syn på barn som noviser som bara ska observeras, men eftersom barns delaktighet är något som i intervjuerna uttrycks som önskvärt anser vi att pedagogerna ser barn som kompetenta och att det är andra faktorer som påverkar varför barn inte är delaktiga. Wehner-Godée lyfter fram att dokumentation är ett tidskrävande arbete när det inte är en naturlig del av verksamheten, och vi menar att detta kan vara en faktor som påverkar barns delaktighet.

6.2.4 Kvalitetssäkring

En fördel som vi kan se med de olika dokumentationsinnehållen som framkommer i studien är att de kompletterar varandra. Från att dokumentera barns läroprocesser som är en del i verksamheten till att dokumentera verksamheten ur ett helhetsperspektiv kan man synliggöra både verksamhetens delar och dess helhet. Alla olika delar bidrar med att tillsammans skapa och utgöra en grund för utvärdering av verksamheten, och blir därigenom en del av det viktiga kvalitetssäkringsarbetet (Sheridan & Pramling Samuelsson, 2009). Därför anser vi att något som man som pedagog bör sträva efter är att dokumentera alla dessa olika delar av verksamheten. Att dokumentera på alla dessa olika sätt är dock tidskrävande, vilket Wehner-Godée (2011) lyfter fram och en risk som finns när dokumentation görs är att den bara läggs på hög (Bjervås, 2011).

6.2.5 Läroplanen

Vår undersökning visar att pedagoger uttrycker att barns lärande, lärprocesser och utveckling dokumenteras och pedagoger i förskolan har därför kunskaper för att kunna arbeta utefter läroplanens intentioner med vad som ska dokumenteras i verksamheten. Det står i Lpfö-98 (Skolverket, 2010) att förskolans kvalitet ska dokumenteras. Till kvalitet kopplas möjligheter till lärande och att skapa bättre arbetssätt. Resultatets kategorier *specifika situationer* och *pedagogers roll* används för att just utveckla arbetssättet och skapa goda möjligheter för lärande genom att analysera delar av verksamheten och det egna förhållningssättet. Kategorin *verksamheten ur ett helhetsperspektiv* är också en del av läroplanens kvalitetsarbete där fokus ligger mer på att utvärdera mål man haft med verksamheten och utifrån det analysera vilka möjligheter till lärande som skapats.

Det står i Lpfö-98 (Skolverket, 2010) att det är verksamheten som ska dokumenteras och utvärderas och inte enskilda barn och de enskilda barnens kunskaper. Ändå framkommer det att barn bedöms mer än någonsin (Bjervås, 2011 & Elfström, 2005). Hur dokumenterar man då på ett sådant sätt att det är verksamheten som står i fokus för bedömning och inte barnen? Detta är en viktig fråga och en del i detta arbete anser vi är att man vänder blicken mot sig själv och sin yrkesroll och lägger det i fokus för dokumentationer istället för att dokumentera barnen. Det som dokumenteras blir då de möjligheter för lärande som skapas i verksamheten. Eftersom den pedagogiska dokumentationen synliggör det kompetenta barnet för att kunna stötta och utmana lärandet anser vi även att arbetssättet skulle kunna vara en del i att arbetet med dokumentation utan att bedöma barnen.

Något som slår oss under analyserandet av empirin är att läroplanen sällan, och i vissa fall inte alls, nämns under intervjuerna kopplat till dokumentation. Vi tolkar att detta kan bero på att det antingen av pedagoger anses vara underförstått att de arbetar utefter läroplanen eller att pedagoger idag inte anknyter sin verksamhet lika tydligt till läroplanen. Att dokumentation i läroplanen har ett nytt avsnitt som pedagoger inte har hunnit sätta sig in i anser vi kunna vara ett skäl till att det inte anknyts, men vi anser dock även att det i och med det nya avsnittet borde anknytas tydligt till läroplanen för att arbeta utefter dess intentioner.

6.2.6 Reflektion och utvärdering

Det framkommer i resultatet att dokumentationer görs för att kunna användas som grund för reflektion och utvärdering och att det utifrån dokumentationer tas beslut om förändringar av verksamheten. Man skulle då kunna säga att utifrån Lenz Taguchis (2000, 2012) resonemang har pedagogerna de kunskaper som behövs för att kunna arbeta med pedagogisk dokumentation som arbetssätt. Vi menar att reflektionen genom sin analyserande roll blir grunden för utveckling av verksamheten, dess aktiviteter och för yrkesrollen. Genom pedagogisk dokumentation, med reflektionen som viktig del, kan pedagoger synliggöra kritiska aspekter i olika aktiviteter och verksamheten i stort och pedagoger kan även synliggöra sitt eget arbetssätt, syn på lärande och syn på barn, vilket Palmer (2012) lyfter fram. Genom pedagogisk dokumentation kan man också synliggöra barns lärprocesser och deras utveckling och ha som grund för vidare utmaningar och även synliggöra lärandet och utvecklingen för barnen för att skapa en vidare grund för lärande. Pedagogisk dokumentation som arbetssätt för att dokumentera har därmed många fördelar.

I resultatet framkommer kategorin *för utvärdering* som belyser att dokumentation görs för att ha material att utvärdera verksamheten utifrån och att dokumentationer är en hjälp för minnet. Vi menar att kontinuerlig dokumentation är viktig för att just kunna dokumentera verksamheten. Ofta sker utvärderingar ute i verksamheten en gång per termin och det är då viktigt att ha något att utgå från för att kunna analysera verksamheten. Dock anser vi att utvärdering är något som bör göras hela tiden under arbetets gång och inte bara en summativ utvärdering vid arbetets slut. Pedagogisk dokumentation och reflektion tillsammans med

barnen kan vid sådan utvärdering ge uppslag till nya idéer och göra barnen delaktiga i verksamheten, i enlighet med läroplanens intentioner (Skolverket, 2010).

6.2.7 Utvecklingspedagogikens bidrag

Som tidigare nämnts är utvecklingspedagogiken ett försök till att förändra pedagogiken för att den ska stämma överens med förändringen i barnsynen (Asplund Carlsson & Pramling Samuelsson, 2003). Det handlar om att ge förutsättningar för att barns värld ska bli synlig för dem själva och andra. Dessa andra skulle då kunna tänkas vara barnen i barngruppen, pedagogerna och föräldrar. Att få barn att tänka och reflektera blir en strategi för att uppnå detta. I förhållande till detta beskriver Lenz Taguchi (2012) angående pedagogisk dokumentation att det är ett verktyg för att synliggöra barns lärprocesser och att det är en grund för reflektion. Båda perspektiven utgår från att man ska få syn på det kompetenta barnets lärande för att kunna utmana lärandet.

Asplund Carlsson och Pramling Samuelsson (2003) lyfter också att det är vanligt att det förgivettas att barn lär sig i förskolan utan att diskutera vad det är som lärs. Med hjälp av dokumentationer menar vi att lärandets objekt kan diskuteras och synliggöras för att det ska bli tydligare för både pedagoger och barn inom förskolan eftersom dokumentationen ger en riktning mot vad som ska fokuseras inom till exempel ett tema. Vid riktningen mot vad som ska fokuseras menar författarna att det är viktigt att få syn på de kritiska aspekter som finns i lärandet. Det handlar om att stötta och utmana barnen så att de kan få en möjlighet att förstå vissa delar av ett fenomen som därigenom bidrar till lärande. Därför behöver man som pedagog få syn på dessa aspekter för att man medvetet ska kunna utmana barnen. Genom dokumentation och analys av denna kan sådana kritiska aspekter synliggöras för pedagoger. Begreppen variation, urskiljning och samtidighet använder Asplund Carlsson och Pramling Samuelsson för att ge en bild av hur utmanandet av barnens lärande ska gå till. I enlighet med den pedagogiska dokumentationen handlar det om att synliggöra vissa delar för att synliggöra fenomenen för barnen.

En annan del som Asplund Carlsson och Pramling Samuelsson (2003) lyfter fram är metakognitiva dialoger som de skriver handlar om att reflektera över lärandets akt, sitt eget lärande. Med hjälp av dokumentationer menar vi att detta möjliggörs eftersom att det öppnar upp för kommunikation om vad som lärts och hur vi lär oss i olika situationer. En faktor som författarna lyfter fram är att barn kan lära av varandra eftersom de i dialog med andra kan få syn på andras perspektiv och på så sätt skapas ett samlärande.

Utifrån dessa resonemang menar vi att ett utvecklingspedagogiskt perspektiv och pedagogisk dokumentation ger förutsättningar för pedagoger inom förskolan att synliggöra barns lärprocesser och lärandets akt, att utgå från det kompetenta barnet och att bidra till metalärande.

6.2.8 Dokumentationens syfte

Resultatet visar att en del dokumentation görs för föräldrars skull och att det görs för att visa barnens vardag och roliga tillfällen. Vi anser att dokumentation i förskolan för föräldrars skull snarare bör göras med syftet att göra dem delaktiga i verksamheten genom att synliggöra barnens lärprocesser och utveckling för dem. Vi menar att dokumentationen för föräldrar kan få en pedagogisk funktion genom att föräldrars delaktighet gör att de kan bli mer medvetna om barnens lärprocesser och därigenom kan stimulera och skapa möjligheter för barns lärande och utveckling. En del i det arbetet blir att pedagoger förklarar dokumentationens syften för föräldrar och att de på detta sätt får möjlighet att bli delaktiga och medvetna. Ett nära samarbete mellan föräldrar och förskolan är därför något som vi finner viktigt och som gynnar barns lärande och utveckling.

Det framkommer i studien att dokumentation medvetet sker både med och utan pedagogiskt syfte. Att dokumentera med pedagogiska syften är viktigt för att kunna kvalitetssäkra verksamheten, vilket Sheridan och Pramling Samuelsson (2009) lyfter fram. Vi ser dock också en vinst i dokumentationen som enligt vår undersökning sker för trivselns skull trots att den inte har någon direkt pedagogisk förankring om man jämför med de kriterier som Sheridan och Pramling Samuelsson sätter upp. Vi anser att barns trygghet på förskolan och deras trivsel påverkas positivt av dokumentationer som synliggör utflykter och luciafiranden och att dessa dokumentationer därför är en viktig del av dokumentationsarbetet. Ytterligare en fördel med sådana dokumentationer är att de skapar möjlighet för samspel och dialog och att språkutvecklingen därigenom stimuleras.

En nackdel vi ser med att begreppet pedagogisk dokumentation används är att det kan leda till att pedagoger slutar göra dessa ”trivseldokumentationer” för att de kan känna att de inte har något värde. Dessa dokumentationer kan också komma att falla bort eftersom det ligger så pass mycket fokus och tid på den pedagogiska dokumentationen. Vårt resultat visar att pedagogerna lagt fokus på att lyfta fram dokumentationer som de gör som kan ses som ”pedagogiska” och vi menar att våra intervjufrågor och att vi använde begreppet pedagogisk dokumentation i intervjuguiden kan ha påverkat detta. Just denna aspekt har diskuterats djupare i föregående avsnitt, metoddiskussionen. Vi vill argumentera för att dokumentation för trivselns skull är viktig. I Lpfö-98 (Skolverket, 2010) står det att pedagoger ska skapa en trygg miljö för barnen på förskolan. Barns trivsel och att verksamheten ska präglas av omsorg och välbefinnande lyfts fram. Vi menar att dokumentation för trivselns skull är en del av att skapa en trygg miljö och även att det får barnen att må bra. Barns trygghet och välbefinnande kan i sig innebära en bra grund för att kunna lära sig, och trivselkort kan därigenom resultera i att skapa goda möjligheter för lärande.

6.2.9 Didaktiska konsekvenser

För att dokumentation inte ska läggas på hög som Bjervås (2011) lyfter fram att den görs och komma till nytta i verksamheten anser vi att det behövs mer tid för dokumentationsarbete. Wehner-Godée (2000) menar även att det krävs omstrukturering i verksamheter gällande tidsstruktur för att möjliggöra för dokumentationsarbetet. Allmänt känt är att förskollärare har en timme planeringstid i veckan och att arbetslaget har en timme i veckan för gemensam planering. Utifrån arbetssättet pedagogisk dokumentation är gemensam reflektion i arbetslaget en grund för att dokumentationer ska bli pedagogiska (Lenz Taguchi, 2000). Den tid som då finns till förfogande för att i arbetslaget ha möjlighet att sitta och reflektera utifrån dokumentationer är en timme i veckan. Då ska samtidigt annat diskuteras som till exempel veckoplanering, luciafiranden, och upprättandet av åtgärdsprogram. Vi anser att den tid som finns idag inte räcker till för att kunna arbeta med pedagogisk dokumentation på ett djupare och relevant sätt utifrån läroplanens intentioner och att man som Wehner-Godée (2000) lyfter fram måste ändra om i tidsstrukturen. Arbetslaget behöver fler tillfällen att tillsammans få sitta ner och reflektera. En nackdel med det skulle kunna vara att det tas tid från barngruppen med pedagoger närvarande vilket skulle kunna påverka deras trygghet och deras lärande. Hur man ska lösa problemet är en viktig och svår fråga som kräver diskussioner. Som Wehner-Godée (2011) lyfter fram krävs lång tid för att lära sig använda dokumentation på ett pedagogiskt sätt och vidare menar författaren att pedagoger måste ges stöd för att utveckla dokumentationskompetens. Vi anser därför att chefen har en viktig roll i att stödja struktureringsarbetet av verksamheten men också i att erbjuda sin personal den fortbildning de behöver för att utveckla sin kompetens och kunna utföra sina arbetsuppgifter på ett professionellt sätt, vilket även lyfts fram i Lpfö-98 (Skolverket, 2010). Vi menar också att dokumentationskompetens genom att utvecklas till en förtrogenhetskunskap skulle kräva mindre energi och tid i verksamheten, då det blivit en rutin. Att utveckla dokumentationskompetens till en förtrogenhetskunskap bör därför vara ett mål för kompetensutveckling. Barns delaktighet, menar vi vidare, kan ge ytterligare en möjlighet till

att slippa ta planeringstiden till dokumentationsarbete. Detta genom att gemensamt arbete med dokumentation i barngruppen gör att pedagogen istället kan arbeta med dokumentationer direkt i verksamheten tillsammans med barnen, där och då.

Vi anser vidare att det är viktigt att som pedagog ha kunskap om hur man använder olika medier eftersom att olika medier kan komplettera varandra och att man får tag på olika saker när man använder olika verktyg (Wehner-Godée, 2000). Olika verktyg lämpar sig bättre för att synliggöra vissa saker och det är därför viktigt att ha kunskap om vilket medium som bäst synliggör innehållet för att kunna uppnå sitt syfte med dokumentationen. Det är även viktigt att ta hänsyn till nackdelar med metoder. Till exempel menar Wehner-Godée att det är tidskrävande att analysera filmade dokumentationer och därför måste man som pedagog anpassa dokumentationer efter den tid man har för att kunna bearbeta dem.

Lenz Taguchi (2012) menar att traditioner i förskolan sitter i väggarna. Vi menar att det handlar om att traditioner i förskolan lever kvar och att man trots att man har en syn på det kompetenta barnet ändå ibland kan observera och dokumentera hållpunkter i barns utveckling, utifrån ett utvecklingspsykologiskt perspektiv. I resultatet framkommer att pedagoger dokumenterar hållpunkter, men att det görs för att se vart barnet är i sin utveckling snarare än att kontrollera om barnet uppnått en normal kunskapsnivå för sin ålder. Det som dokumenteras är till exempel att barnet lärt sig att klättra upp på gungan. Att dokumentera barns utveckling menar Wehner-Godée (2011) är den vanligaste formen av dokumentation. Vi menar att det som pedagog är viktigt att vara medveten och ifrågasätta sin praktik, vilket Lenz Taguchi (2012) lyfter fram, för att man inte ska arbeta utefter traditioner som sitter i väggarna. Vi menar vidare att pedagogisk dokumentation är ett verktyg för att kritiskt kunna granska sin verksamhet, sin barnsyn och sitt förhållningssätt. Därigenom kan pedagoger se om det arbete de utför överensstämmer med läroplanens intentioner (Palmer, 2012). Pedagogisk dokumentation är även ett arbetssätt som kan användas för att kunna kvalitetssäkra sin verksamhet genom att det skapar möjlighet för barns delaktighet och möjlighet att utvärdera verksamheten (Sheridan och Pramling Samuelsson, 2009).

Sheridan och Pramling Samuelsson (2009), Lenz Taguchi (2012) och Palmer (2012) lyfter fram att barn ska vara delaktiga i dokumentationsarbetet för att de ska ha inflytande över sin vardag i förskolan, för att de ska bli medvetna om sitt lärande och för att pedagoger ska kunna utmana barnen i deras lärprocesser. Vi anser att barns delaktighet genom dessa argument är en viktig del i dokumentationsarbetet. Slutligen anser vi att pedagogisk dokumentation kan användas för att utforma verksamheten efter barnens intressen, behov och perspektiv genom det Wehner-Godée (2000) beskriver som rullande planering. Pedagogisk dokumentation är alltså ett verktyg för att göra barnen delaktiga och få inflytande i verksamheten som det lyfts fram i Lpfö-98 (Skolverket, 2010). I resultatet framkommer det att barnen är delaktiga i olika stor utsträckning och vi menar att målet med barns delaktighet är att de bör vara delaktiga i hela processen. Barns delaktighet i dokumentationsstadiet är viktig för att de ska bli intresserade av innehållet och för att kunna synliggöra deras lärande för dem själva och för pedagogen. Intresset blir sedan en grund för att få barnen att delta i reflektionsprocessen kring dokumentationer där man som pedagog kan utmana och stötta deras lärande. Vi menar att pedagoger kan uppnå det som Sheridan (2001) benämner som "excellent quality" genom att barn är delaktiga i dokumentationen och därigenom kan se deras perspektiv och utgå från detta i verksamheten.

6.2.10 Vidare forskning

I diskussionen har vi argumenterat för att det finns bakomliggande faktorer som gör att arbetet med dokumentation ser ut som det gör i verksamheten. Att undersöka dessa bakomliggande faktorer vidare och därigenom se vilka svårigheter som finns i verksamheten i arbetet med dokumentation som arbetsmetod skulle vara ett intressant område för vidare forskning.

Att forska kring ifall dokumentationsarbetet utgår från läroplanen ute i verksamheter skulle vara ett intressant område. Detta eftersom vårt resultat visar att förskollärare sällan, eller inte alls, nämner läroplanen i samband med vad, hur och varför dokumentationer görs, trots att förskollärare genom den nya reviderade läroplanen fått större ansvar och att dokumentation fått ett eget avsnitt i läroplanen.

Slutligen visar vårt resultat att pedagoger har teoretiska kunskaper om dokumentation som arbetsverktyg, men frågan kvarstår kring hur dokumentation verkligen används i verksamhet. Genom observationer menar vi att detta hade varit ett spännande forskningsområde för att synliggöra hur dokumentation praktiskt används och kunna analysera vilka möjligheter för lärande det skapar.

6.3 Avslutning

I inledningen av arbetet nämner vi Skolinspektionens rapport (2012) som visar att dokumentationsarbetet i förskolan behöver utvecklas. Vår undersökning visar att det finns mycket kompetens hos förskollärare gällande dokumentation men studien bidrar också med att problematisera arbetssättet. Det krävs å ena sidan tid och kompetens för att kunna använda pedagogisk dokumentation på ett betydelsefullt sätt, men å andra sidan är tiden som finns att tillgå i verksamheten inte tillräcklig för att utveckla kompetens och kunna använda dokumentation. Vi menar att dokumentation är och bör vara en viktig och stor del av det pedagogiska arbetet i förskolan, och att dokumentationsarbete är en grund för att kunna kvalitetssäkra verksamheten. Förskolor och förskollärare står nu i och med revideringen av läroplanen och det nya avsnittet om dokumentation inför en ny utmaning för att kunna arbeta i enlighet med läroplanens intentioner. Detta innebär dels att bryta gamla tidsstrukturer och hitta nya (Wehner-Godée, 2000) och dels att pedagoger kontinuerligt arbetar med dokumentation för att kunna utveckla arbetssättet och sin kompetens. Genom att arbetssättet blir en naturlig del i vardagen och en förtroenhetskunskap hos pedagoger kan barns delaktighet och inflytande i verksamheten öka och barns lärande och utveckling kan utmanas och stöttas. Förskolan kan därigenom bli en plats för barn, inspirerad av barn, med ”excellent quality”.

7. Referenser och referenslista

Alexandersson, M. (1994). Den fenomenografiska forskningsansatsens fokus. I B. Starrin och P-G Svensson (red.), *Kvalitativ metod och vetenskapsteori*. (s. 111-136). Lund: Studentlitteratur.

Asplund Carlsson, M & Pramling Samuelsson, I. (2003). *Det lekande lärande barnet i en utvecklingspedagogisk teori*. Stockholm: Liber AB.

Bjervås, L. (2011). *Samtal om barn och pedagogisk dokumentation som bedömningspraktik i förskolan. En diskursanalys*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.

Carlgren, I. (2009). Kunskapssynen i 90-talets läroplanskonstruktion. I I. Carlgren, E. Forsberg, V. Lindberg. *Perspektiv på den svenska skolans kunskapsdiskussion*. (s. 16-38). Stockholm: Stockholms universitets förlag.

Elfström, I. (2005). *Varför individuella utvecklingsplaner? En studie om ett nytt utvärderingsverktyg i förskolan*. Individ, omvärld och lärande/Forskning nr 26. Lärarhögskolan Stockholm.

Karlsson, R. (2005). Om att verifiera undersökningsresultat. I J. Dimenäs, red. *Att lära till lärare utveckla läraryrket, vetenskapligt förhållningssätt och vetenskaplig metodik*. (s. 247-257). Stockholm: Liber AB.

Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Larsson, S. (1986). *Kvalitativ analys – exemplet fenomenografi*. Lund: Studentlitteratur.

Larsson, S. (2005). Om kvalitet i kvalitativa studier. *Nordisk Pedagogik*. 1(25), 16-35.

Lenz Taguchi, H. (2000). *Emancipation och motstånd. Dokumentation och kooperativa läroprocesser i förskolan*. Stockholm: Stockholms universitetsförlag.

Lenz Taguchi, H. (2012). *Pedagogisk dokumentation som aktiv agent: introduktion till intra-aktiv pedagogik*. Lund: Gleerups utbildning AB.

Malmqvist, J. (2007). Analys utifrån redskapen. I Jörgen Dimenäs (red). *Lära till lärare: att utveckla läraryrket, vetenskapligt förhållningssätt och vetenskaplig metodik*. (s. 122-132). Stockholm: Liber AB.

Marton, F & Booth, S. (2000). *Om lärande*. Lund: Studentlitteratur.

Palmer, A. (2012). *Uppföljning, utvärdering och utveckling i förskolan – pedagogisk dokumentation*. Stockholm: Fritzes förlag.

Pramling Samuelsson, I & Sheridan, S. (2006). *Lärandets grogrund. Perspektiv och förhållningssätt i förskolans läroplan*. Lund: Studentlitteratur.

Sheridan, S. (2001). *Pedagogical quality in preschool. An issue of perspectives*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.

Sheridan, S & Pramling Samuelsson, I. (2009). *Barns lärande – fokus i kvalitetsarbetet*. Stockholm: Liber AB.

Skolinspektionen. (2012). Kvalitetsgranskning Rapport 2012:7. *Förskola, före skola – lärande och bärande, Kvalitetsgranskningsrapport om förskolans arbete med det förstärkta pedagogiska uppdraget*. Stockholm.

Skolverket. (2010). *Läroplan för förskolan, Lpfö98*. Reviderad 2010. Stockholm: Fritzes förlag.

Sommer, D. (2005). *Barndomspsykologi. Utveckling i en förändrad värld*. Stockholm: Liber AB.

Stukát, S. (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Utbildningsdepartementet. (2008) Uppdrag från regeringen till Skolverket att förändra läroplanen för förskola, U2008/6144/S.

<http://www.regeringen.se/content/1/c6/11/27/62/cd36fcf3.pdf> (2012-12-11).

Utbildningsdepartementet. (2010). Förslag till vissa förtydliganden och kompletteringar av förskolans läroplan, U2012/4443/S.

http://www.skolverket.se/polopoly_fs/1.154994!/Menu/article/attachment/Promemoria_bakgrund-till-forandringar-i-forskolans-laroplan.pdf (2012-12-11).

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Wehner-Godée, C. (2000). *Att fånga lärandet. Pedagogisk dokumentation med hjälp av olika medier*. Stockholm: Liber AB.

Wehner-Godée, C. (2011). *Lyssnandets och seendets villkor: Pedagogisk dokumentation*. Stockholm: Stockholms universitetsförlag.

Åberg, A & Lenz Taguchi, H. (2005). *Lyssnandets pedagogik – etik och demokrati i pedagogiskt arbete*. Stockholm: Liber AB.

Bilaga 1

Information inför intervjuer

Vi är tre studenter som utbildar oss till lärare vid Göteborgs Universitet. Vi skall nu skriva den avslutande uppgiften inom lärarutbildningen som är vårt examensarbete och som ger oss vår lärarbehörighet. Arbetet motsvarar 10 veckors heltidsstudier och skall vara klart i januari 2013. Examensarbetets syfte är att undersöka och förstå vad, hur och varför pedagoger i förskolan dokumenterar.

För att kunna besvara dessa frågor behöver vi samla in material genom intervju med förskollärare. Deltagandet i intervjun är frivilligt och du får avbryta deltagandet när du vill. Intervjuerna kommer att genomföras enskilt, dvs en student och en pedagog. Tid för intervjun beräknas omfatta ca 40 minuter. Intervjufrågorna finns bifogade. Vi ser gärna att du läser igenom frågorna innan intervjun. Vi kommer till er förskola och hoppas att det finns möjlighet att sitta i ett ostört rum. Eftersom vi planerar att använda ljudinspelning behöver vi ditt medgivande till detta. Alla uppgifter kommer att behandlas konfidentiellt vilket innebär att era namn, förskola och kommun inte kommer att gå att identifiera. Vi tar också hänsyn till regler kring sekretess och tystnadsplikt.

Du får självklart tillgång till uppsatsen om du är intresserad. Examensarbetet kommer även att publiceras på internet efter att den examinerats.

Har ni ytterligare frågor ber vi er kontakta oss på nedanstående adresser eller telefonnummer:

Med vänliga hälsningar
Sofie Persson, Maria Raatikainen och Jenny Sövig

Kontaktuppgifter:
Sofie Persson XXX
Maria Raatikainen XXX
Jenny Sövig XXX

Handledare för undersökningen är Rauni Karlsson, Göteborgs universitet, Institutionen för pedagogik, kommunikation och lärande. Mail XXX

Kursansvarig lärare är universitetslektor Daniel Seldén, Göteborgs universitet, Institutionen för sociologi och arbetsvetenskap, telefon XXX

Bilaga 2

Intervjuguide som skickades till pedagogerna.

Intervjuguide

Uppvärmningsfrågor:

Berätta för mig om din anställning. Vad har du för utbildning? Vad har du för anställning? Hur länge har du jobbat? Hur länge har du jobbat på den här förskolan?

Tema 1: Vad är dokumentation för dig?

1. Vad är dokumentation för dig och vad innebär det? Ge mig något exempel.
2. Begreppet pedagogisk dokumentation används mycket i dagsläget i forskning och inom utbildning, vad innebär begreppet för dig? Är det någon skillnad på dokumentation och pedagogisk dokumentation?
3. Vad är det du dokumenterar?

Tema 2: Varför dokumenterar du?

4. Varför dokumenterar du? Vad är ditt syfte med dokumentationen? Vad vill du uppnå? Ge ett exempel
5. Används dokumentationen efter att du gjort den, vad har du för syfte med det i så fall?
6. Kan du se för- och nackdelar med dokumentation?

Tema 3: Hur dokumenterar du?

7. På vilka sätt dokumenterar du? Ge exempel.
8. Använder du någon speciell metod? Varför? Och hur kom det sig att du började med det?
9. Använder du dig av IKT? (informations- och kommunikationsteknik, dvs IT-stöd, kamera osv)
10. Hur använder du dokumentationen sedan?

Tema 4: Barns dokumentation.

11. På vilka sätt är era barn delaktiga i dokumentationen?
12. Vilka fördelar kan du se med att barnen är med i dokumentationen?

Tema 5: Barns lärande

13. Hur ser du på barns lärande i samband med dokumentation?

Tema 6: Reflektion

14. Vad innebär reflektion för dig i din verksamhet?

15. Kan ni pedagoger reflektera ihop eller gör du det själv? Vilken tid finns för detta?

16. Använder ni dokumentationen för att reflektera tillsammans?

17. Hur delaktiga är barnen i reflektionsarbetet kring dokumentationen?

Tema 7: Utvärdering

18. Vad utvärderas i verksamheten?

19. Hur utvärderas verksamheten?

20. Hur ser du på dokumentationens roll i utvärdering?